

Борис КИРИЧЕНКО

**ПРИТЧА
АКАДЕМІКА
ЮРЧИШИНА**

КІЇВ 2017

УДК 634/635-051(092)Юрчишин(477)
К 43

Кириченко Б. Й. Притча академіка Юрчишина. — К. :
К 43 ПП «Фірма “Гранмна”», 2017. — 112 с. : іл.
ISBN 978-966-2726-70-1

Притча — повчальна розповідь бувалого про долання фатальної перешкоди. Сюжетною канвою книги — доля сільського хлопчини Володимира Юрчишина, вилетена в історію України. Він, вчений агроном-плодоовочівник, став доктором економічних наук і професором, членом-кореспондентом ВАСГНІЛ, ректором Української сільськогосподарської академії, науково обґрунтував перспективу розвитку садівництва на Поділлі і Буковині.

На кар’єрній вершині його, відмінника навчання в школі, технікумі, сталінського стипендіата в інституті, який завжди жив своїм розумом, який витрудив і вистраждав кожну думку, ідею, кожне слово своїх досліджень, звинуватили... в плагіаті і невмілому керівництві колективом академії, виключили з лав КПРС і звільнили з посади ректора. Протягом 15 років Юрчишин боровся проти зграї київських наклепників і московських компартійних розбійників, які намагалися позбавити його дипломів про ученість й ізолювати від творчості. Не похитнувся.

Академік вистояв і переміг. Власним прикладом прямостійкості в боротьбі проти злоторців ще раз підтвердив — честь непереможна. А влада, нездатна бачити істину й спиратися на обдарованих співвітчизників, приречена на небуття.

А що втрачає нація, коли її таланти змушені працювати не на суспільне благо, а захищатися від моральної нечисті? Притча Юрчишина вимагає пильної уваги, мобілізуючої відповіді і рішучого спротиву підступним нездарам: «Зупиніться, не труйте життя!» І таланту. І народу.

УДК 634/635-051(092)Юрчишин(477)

ISBN 978-966-2726-70-1

© Кириченко Б. Й., 2017 р.
© Кізлов А. С., 2017 р.

«Я цілком підтримую ваше бажання ознайомити читачів з історією життя людей, які своїми здібностями і трудами вибилися із темного і безмовного натовпу простолюдинів. Подібні знання поведуть, мені здається, багатьох до усвідомлення своєї людської гідності, без чого неможливі успіхи розвитку суспільства... Ось чому я зважуюся розкрити перед усім світом кілька сумних фактів мого існування ... тим більше, що історія мого життя є частиною історії моєї Країни».

Тарас Шевченко

*Із листа до редактора
часопису «Народне читання»*

О. О. Оболонського

[18 лютого 1860 року]

Притча академіка Юрчишина

«Сину, життя мінливе, як осіння днина. А ти при будь-яких гримасах долі залишайся порядною людиною, працею на совість і шануй матір». Так, відбуваючи на фронт 6 липня 1941 року, у щемких прощальних обіймах наставляв Василь Степанович Юрчишин сина Володю. Стримано хвалив його за принциповий вчинок, незважаючи на те, що він мав нищівні для родини наслідки. Остання батьківська порада ніби вросла у характер осиротілого сина. Отже, про вчинок.

Прощання передувала гучна сільська подія. Директор Михайлівецького плодоовочевого технікуму на комсомольських зборах брутально образив дівчину-студентку, яка у відчаї через нерозділене кохання намагалася звести рахунок із життям. Студент другого курсу Володимир Юрчишин зауважив, що так чоловікам про жінок говорити непристойно. Наступного дня, 10 червня 1941 року, був оприлюднений наказ про відрахування вільнодумця з технікуму і звільнення батька з посади викладача. Обидва напружено чекали виклику в ра-

йонні каральні органи. Та вогонь війни поглинув зло, а благородство незнищенне.

Сивочолий, знаний у широких аграрних колах академік Володимир Васильович Юрчишин починає нашу розмову прагматично. «Мені, — каже, — пішов 93-й рік. У такому віці залишок земного шляху відміряють місяцями, тижнями, а то й днями. Хотілося б описати повчальну для нащадків одісею свого життя. Та побоююся, що не встигну. Очі швидко стомлюються, та ще на емоційні спогади чутливо відгукуються нерви і серце. Зачитуюся вашими колоритними нарисами про Плютинського, Яковишина, Палажченка, Моргуна, Федана, Товстановського, Бернацького та інших сучасників. Тож запишіть, будь ласка, і мою сповідь». Із Володимиром Васильовичем ми знайомі віддавна. Шаную його уміння на деталі розкласти сьогодення й предметно розглядати далину. З ним не раз офіційно і прискіпливо обговорювали ситуацію і напрями розвитку сільськогосподарської галузі. Як правило, передбачення академіка справджувалися.

За здібностями і працездатністю Юрчишин — особистість. Будь-яку науку опановує залюбки. Імовірно, тому, що у всьому визначає сутність. Складається враження, що він не вивчає предмет, а усвідомлено збирає окултурений людством урожай знань. На «відмінно» закінчив сільську семирічку, школу бетонярів-арматурників, плодоовочевий технікум. В інституті був сталінським стипендіатом і отримав диплом із відзнакою. У 33 роки здобув учений ступінь кандидата, а в 42 роки — доктора економічних наук. Зважте на те, що він, зустрівши війну 16-літнім, до її закінчення по-фронтовому віддано будував авіаційні заводи на Уралі і в Підмосков'ї.

У допитливому характері Юрчишина природа поєднала аналітика, теоретика й організатора з рідкісним даром гуртувати людей. У голодні повоєнні роки його обирали головою

студентського комітету технікуму: довіряли дбати про справедливу і прозору роботу їдальні. Чому саме її? Згадаймо той період, нещадну голодовку 1947-го. Цілий рік за дорученням директора наводив лад у навчальному господарстві технікуму. В Уманському сільгоспінституті також очолював студентський комітет. В Українській сільськогосподарській академії за 22 роки виріс від аспіранта до ректора. Концепції його кандидатської і докторської дисертацій реалізувалися садами Придністров'я, з яких нині до столу українців надходить чи не кожне друге яблуко. В особі Юрчишина в Україні випростовувався науковий лідер процесу інтенсифікації садівництва, орієнтованого на ринкову конкуренцію.

І раптом перед ним ніби розверзулася безодня. Пізнього березневого вечора 1976 року контролер Комітету партійного контролю при ЦК КПРС Вологжанін у категоричній формі викликав його до ЦК Компартії України, показав чийсь звинувачення на 17 сторінках, наказав написати два слова — «Ознакомился, согласен» і підписати. Почувши відмову, обурився, погрожував вогненними геєнами. І, на жаль, слова дотримав.

Той грізний КПК 26 травня 1976 року звинуватив Юрчишина у списуванні дисертації і неправильному керівництві колективом, виключив із членів партії і велів міністерству звільнити з посади ректора академії. Газета «Правда», непохитний голос радянської влади, вже 2 червня повідомила читачів, що віднині «Обхідні шляхи закриті». Тоді московські та надто дисципліновані київські партфункціонери зламали долю ще 26 учених і високопосадовців.

Нещадні контролери доручили Президії ВАСГНІЛ та Вищій атестаційній комісії СРСР відібрати в тепер опального порушника вчений ступінь, звання професора і статус члена-кореспондента. На ревізію його напрацювань підключили академічні уми Радянського Союзу. А вони крамоли в дисертації

і наукових працях не знайшли і попри шантаж і погрози залишили при вчених ступенях і званнях. Тоді контролери почали втокмачувати свою «правоту» через авторитетні друковані органи, на виступи яких зобов'язана реагувати влада республіки. Невинного Юрчишина і його захисників періодично паплюжили в газетах «Правда», «Известия», «Литературная газета», у журналі «Коммунист». Надто чутливу душу вченого травмували і психологічно ув'язнили.

Думки переповняли його сивіючу в стражданнях голову. Але він міг лише аналізувати ситуацію. Його позбавили можливості конструювати і реалізовувати. Він став розумним «Ніхто» тоді, коли в часи горбачовської перебудови і становлення української державності такі унікальні уми були конче потрібні. У смогові довголітнього шантажу тьмянів авторитет колективу Української сільськогосподарської академії, одного із найпрестижніших аграрних вишів не лише в Радянському Союзі, а й за кордоном: там здобувала знання молодь із 23 країн.

Для уроку нащадкам про ті ганебні події треба сказати правдиво, без словоблуддя. Так ось, тоді за інертної байдужості, а то й потурання очолюваного В. В. Щербицьким Політбюро ЦК Компартії України в республіку зайшли хазяйнувати кілька політичних самодурів із посвідченнями московських партійних контролерів. Знаю це не з розповідей: сам, колишній майстер, виконроб і начальник будівельного управління, за щасливою усмішкою долі збагачувався життєвим досвідом в апараті ЦК, навіть обирався до його складу. Я намагався не лише крокувати лінією партії в ногу з її лідерами, а й орієнтувати їх на деякі повороти чи прискорення.

Тому й потрапив на дипломатичну роботу в Прагу. А після її завершення і повернення в апарат ЦК Компартії України знову отримав кар'єрне «підвищення» — аж у Москву. Звідти

1991 року у першій хвилі репатріантів повернувся до Києва і докладав максимум зусиль для того, щоб українці обрали першим президентом моєї держави досвідченого міністра сільськогосподарства Олександра Ткаченка, а не компартійного пропагандиста Леоніда Кравчука. Виборці до нас не дослухалися. І я ще раз переконався: людей обдурити легше, ніж довести їм, що їх дурять. До речі, відтоді і Ткаченка, і мене новоявлені демократи, м'яко сказати, недолюблюють.

Та повернімося до долі академіка Юрчишина.

Війна: трудовий фронтовик

Отож, шановний читачу, з наступної розповіді вам судити про гірку долю Юрчишина на тлі історії України, який із сільських злиднів у страхітливі часи революційних змін, воєн і голодоморів власними здібностями і наполегливою працею підійнявся на суспільні висоти.

Мені завжди хотілося збагнути витoki його інтелектуальної потужності. Питаю напівжартома: «То ви такий допитливий, бо, мабуть, ведетеся ще з непманів?». У відповідь: «Із самісінької їх вершини. Мати Агафія Гнатівна народила мене 6 березня 1925 року в селі Заячівка Шаргородського району Вінницької області. У хаті — ні копійки. Нічим заплатити за бланк метрики. Батько прийшов до сільради аж після підробітку на весіллі, де грав із сільськими музикантами. Щоб не штрафувати його за невчасну реєстрацію, секретар сільради записав, що я народився 9 березня. А я народжений у материнській мелодії і сповитий її піснею. Мати була заспівувачкою будь-якого сільського гурту. Батько мав ліричний голос і бездоганний музичний слух, грав на всіх наявних у селі інструментах. Не відставали від нього брати Іван та Семен».

Каже, що й донині не знає, як при тодішніх злиднях дід Степан викручувався, аби дати сину можливість закінчити чотири класи земської школи. В хаті зберігалася «Біблія від Іоана» з написом учителя: «Ученику Василю за прилежаніє». Василь Степанович із п'ятьма односельцями, двоє з яких мали коней і волів, організовував перший колгосп. Та господарювати в ньому не довелося, бо його направили на робфак, а звідти — у Вінницький педінститут, після закінчення якого 1935 року викладав хімію і біологію в Михайлівцевському плодоовочевому технікумі Мурованокуриловецького району на Вінниччині.

Директору технікуму Василю Григоровичу Романюку, кавалеру ордена Червоного Прапора за штурм Перекопу в Громадянську війну, імпонували музичні здібності молодого вчителя. Тому й доручив йому організувати духовий оркестр, якого невдовзі визнали найкращим у районі. Вечорами перед технікумом збирався гурт співучих хлопців. До них завжди приєднувалися директор і вчитель Юрчишин. Тож технікум не тільки давав знання, а популяризував культуру в усій окрузі.

Цю ідилію поглинули репресії. Два вчителі 1937 року повідомили «куди слід» свої підозри в неблагонадійності Романюка. Його миттєво виключили з партії і звільнили з посади. Директором призначили одного з інформаторів. Василь Григорович домігся реабілітації й очолив шкільний колектив у сусідньому селі. А після приєднання Західної України його призначили на керівну посаду в Станіславську область.

Там, у Михайлівцях, Володя на відмінно закінчив семирічку і без іспитів став студентом технікуму. Але не мав батькового голосу і слуху, тож у вокальні години просиджував у бібліотеці за книжками. Наприкінці другого курсу й сталася згадана вище колізія. На початку війни Володимира в гурті з дев'ятьма сотнями ровесників Вінницький військкомат відправив у

Луганську область. Більшість дорогою розбіглася. Один із втікачів навіть розповів Володиній бабусі, що сам бачив, як біля села Соколівка на Київщині її онука на шматки розірвав німецький снаряд.

До Луганська добралися 75 хлопців. Юнакам пояснили, що після нетривалого прискороеного навчання гірничої справи вони замінять мобілізованих на фронт шахтарів. Що й говорити, дітей степів, лугів і садів лякало побачене у безодні забою пекло. На загальне задоволення, затриматися там їм не судилося. Бо фашистська армада стрімко рвалася на схід. Відступаючі червоноармійці поспіхом виводили з ладу шахти. Хлопці з полегкістю видихнули аж на березі Волги, де у Саратовській школі фабрично-заводського навчання стали опановувати професію арматурника-бетоняра.

Першу фронтову весну Володимир, хлопчина з Подільської височини, зустрів у горах Уралу, в місті Кам'янськ-Уральський, багатому на поклади металевих руд. Тут неподалік трубного і алюмінієвого заводів Мінавіапром споруджував завод авіаційних двигунів. Саме на цю будову направлялося молоде поповнення. Від бойка (так звався майданчик для дозування і змішування лопатами щебеню, піску, цементу і води) важезний бетон на ношах, тобто вручну, носили по риштуванню аж на покрівлю. Там вкладали його в опалубку з арматурою з балок і плит. Працювали щоденно до знемоги. Пайка хліба, олії та волзького оселедця навряд чи відновлювала фізичне виснаження.

Так у повній самовіддачі кожної людини неймовірно високими темпами будувався завод, який мав уральські поклади чорних і кольорових металів переплавляти на перемогу над загарбником. Знайомі з дитинства казки про легендарні уральські самоцвіти тьмяніють перед тамтешніми реаліями. Хто тут зимував, той про люті уральські морози і пухнасті,

з сяючою білизнаю сніги при сякій-такій одежині і взуванці згадувати без мимовільних дрижаків не може. Зігрівалися роботою та пробігами біля постійно палаючого багаття.

Коли фронт відійшов на захід, ближче до державного кордону, частину будівельників, у якій був і Володимир, перевезли у Підмосков'я на спорудження Раменського авіазаводу. Звідти надіслав листа матері. Хтось із грамотних сусідів під материну диктовку, бо жінка не вміла ні писати, ні читати, повідомив, що вона жива-здорова, як і до війни, працює ланковою в колгоспі, недавно отримала листа від тата, назвала його польову пошту.

Миттєво списався з батьком. Читаючи його першу радісну вісточку, відчув, що в обох розлука загартувала святі родинні почуття. Душа переповнювалася гордістю за батька, заступника командира дивізії з хімічного захисту, бойового офіцера, якому пощастило вижити, здолавши тисячі кілометрів простроченого кулями і розірваного снарядами життєдайного шару повітря. Дійшов аж до Польщі. Звідти командир частини повідомив Агафії Гнатівні, що її чоловік загинув від кулі снайпера і похований на Тарнубежицькому цвинтарі. Після війни академіку Володимиру Васильовичу Юрчишину навіть зі щирою допомогою польських колег батькову могилу знайти не вдалося.

Та повернімося до хронології подій. Несподівано робітника Володимира Юрчишина викликав Раменський військкомат. Стривоженість поступається приємному подиву: офіцер повідомив про розпорядження влади направити на навчання юнаків із незакінченою середньою освітою. Його звільняють на два тижні від роботи для поновлення в технікумі, а після пред'явлення студентського посвідчення остаточно розраховують.

У липні 1945 року добрався до Михайлівців. Чотирирічна розлука з рідними і домом, мандри світами невідь-куди, злид-

ні і виснажлива праця в спогадах стиснулися в одну жахливу мить. Довіку не зітруться з пам'яті обійми вистражданої, але радісної і щасливої мами. В технікумі інший директор, Семен Якович Кривов'язюк, інвалід, фронтовик, абітурієнта зустрів насторожено. Під час окупації технікум готував фахівців для Румунії. То з котрих студентів цей гість? Покликав викладача математики В'ячеслава Івановича Коваржа, приятеля покійного батька. Він зі сльозою гірких спогадів і радості зустрічі стиснув хлопця в міцних обіймах. За годину йому вручили потрібні для Раменського військкомату документи. Будівельники авіаційного заводу тепло прощалися з доброзичливим колегою, завжди готовим добрим словом утішити засмученого чи підмінити стомленого.

На авральному спорудженні надважливих оборонних підприємств Володимир добре усвідомив, що самовідданий праці підкоряються найкрутіші вершини і що роботу мозку найкраще стимулює зморене тіло. Додому він повертався з переконанням: принципами його життя будуть знання і труд.

Здрастуй, технікуме, повернувся я один

У Михайлівцях Володимира вразили нещадна розруха і страхітливе безлюддя — його неписьменна мати-трудівниця була змушена виконувати обов'язки заступника голови колгоспу. З довоєнного педколективу в технікумі залишилося двоє викладачів — згаданий вище В'ячеслав Іванович Коварж і Марія Андріївна Попова, вчителька німецької мови. Серед студентів не було жодного з його тодішніх однокурсників. Від людей довідався, що після визволення села червоноармійцями польовий військкомат поспіхом сформував загін із

сільських хлопців і студентів технікуму, які навчалися за німців. Не вишколених і майже беззбройних бранців відправили на визволення сусідньої Братушівки. Там вони всі й загинули.

Ціна істини встановлюється в порівнюванні. Володимир, український селянин із діда-прадіда, змалечку привчений рости хліб і до хліба, з одного погляду визначати стиглість кавуна і дині чи смак яблука і груші, розуміти поведінку тварин і птиці, три роки прожив у бідному краю, виснаженому холодними пронизливими вітрами з боку Північного льодовитого океану. Навіч переконався, що на Уралі сила землі накопичена в надрах, і жити там можна лише з привізними хлібом-салом, яблуком-ягодою.

А вдома — благодать. «Влада клімату є першою владою зі всіх влад», — ще у XVII столітті визначив французький політичний мислитель Шарль Луї де Монтеск'є. Земля і погодні умови Придністров'я гуманні і ласкаві. Тут росте і родить усе. Та ще викладачі навчають, як збільшувати урожайність, продуктивність і поліпшувати смакові властивості. Володимир поглинає даровані вчителями знання. Доповнює їх науковими практиками з бібліотечних книжок. Прискіпливо перевіряє теоретиків власними дослідженнями у навчальному господарстві. Воно компактне, на той час належно організоване й оснащене. З 276 гектарів землі 64 займали сади і ягідники. Були ферма з 22 коровами і 60 вівцями та пасіка. Все це відчутно доповнювало меню студентської їдальні.

У клопотах і турботах непомітно збігло два роки, і відміннику Володимирі Васильовичу Юрчишину вручили диплом із відзнакою молодшого агронома-плодоовочівника. Третій життям директор технікуму Семен Якович Кривов'язюк симпатизував кмітливому працелюбному студенту і не хотів відправляти здібного випускника у нетрі голодного 1947-го. Тому запропонував йому посаду в навчальному господарстві.

Поряд з обов'язками забезпечити чіткіше дотримання агротехнічних вимог і ведення бухгалтерського обліку Володимир мав виконувати функцію директорового «ока». Щоб родині Юрчишиних жилося спокійніше, з поваги до сина Агафію Гнатівну взяв на роботу в їдальню.

Уманський сільськогосподарський інститут: сталінський стипендіат

Наступного року Володимира без вступних іспитів зарахували студентом плодоовочевого факультету Уманського сільськогосподарського інституту. Він відразу вирізнявся серед першокурсників досконалим володінням азами професії, і жадобою нових знань. Його конспекти лекцій за охайністю і повнотою були майже стенографічними і за дефіциту підручників передавалися з рук у руки, як посібники, під час підготовки до заліків та іспитів. Твори класиків марксизму конспектував чи не єдиний Юрчишин.

При тодішній суцільній нестачі харчів, одягу і взуття він щедро ділився з однокурсниками багатющим досвідом виживання. Здоланий у війну шлях від Дністра до Волги й Уралу, обов'язковість виконання щоденних норм на оборонних заводах, пережиті втрати рідних і торішня нещадна голодовка навчили організованості, дисципліни, витримки за будь-яких, навіть найкритичніших, обставин. Ще в технікумі він обирався головою студентського профспілкового комітету.

Восени відбулися профспілкові збори інституту. Голова профкому найбільше пишався тим, що нікого не втомив 17-хвилинною звітною доповіддю. Виступаючий під час її обговорення Юрчишин на противагу визнав комітет бездіяльним та висловив свою думку про те, що вкрай потрібно і мож-

на робити для поліпшення побуту студентів. Це був єдиний виступ, перерваний схвальними оплесками. Першокурсник став помітною особою в інститутському колективі.

За якийсь час його запросив заступник директора інституту професор Симон Самойлович Рубін і делікатно повідомив, що директор Володимир Федорович Пересипкін збирається побувати в Білоцерківському сільськогосподарському інституті і просить порекомендувати йому в супровід кмітливого студента. Викладачі пропонують Юрчишина. А чи він, Юрчишин, погодиться? Зніяковіло каже «Так» і дякує за довіру.

В призначений день сідає поруч із директором у трофейний «пікап». Автомобіль-підранок із пробоїнами, латаними-перелатаними у навчальному господарстві. Дорога від Умані до Білої Церкви не для квапливих: ще не скрізь зарівнялися танкові колії. Директор із студентом і водієм веде мову на рівних, довірливо. Каже, що він не на півтора десятка років, а на цілу Першу світову війну старший від хлопців. Згадує рідну Слобожанщину, Харківський інститут, де буквально в переддень фашистської навали здобув учений ступінь кандидата біологічних наук. Мимохідь — офіцерську школу, фронт, бої, рани. До улюбленої справи повернувся аж в Іркутську, а згодом прибув додому, в Харківський сільськогосподарський інститут.

Розпитував Володимира про справи на Поділлі: родину, колективізацію, навчання, роботу. Уважно вислухав розповідь про Заячівку, діда і бабу, батька і матір, технікум і трудовий фронт. Провів життєві паралелі. З приємністю відзначив, що вони обидва із селян, завжди вчилися тільки на відмінно, після семирічки закінчили технікуми, пізнали лихоліття війни — один у боях, інший у трудах, сповна скуштували лютих сибірських холодів. Пізнавальною і повчальною для Володимира була присутність під час розмови двох директорів. Вони говорили про стан справ у вишах, порівнювали викладацький

і студентський колективи, обмінювалися досвідом добування фінансів і матеріальних ресурсів у Москві, в союзному міністерстві сільського господарства.

В Умані, стискаючи на прощання руку директорові, Володимир відчув, що дистанція між ними скоротилася. До всього ж кроки назустріч зроблені взаємно. Обидва сходилися на тому, що потрібно не тільки старанно вчитись, щоб потім кваліфіковано працювати, а й дбати про розвиток науки, про накопичення нових знань.

Через кілька місяців Володимир Федорович знову запрошує Юрчишина поїхати разом у навчальне господарство. Вранці сідають у службову двоколку. За їздового — директор. З усього видно, бувалий, бо в разі потреби віжками без батіжка підбадьорює смирну конячину. У господарників прискіпливо цікавиться їхньою готовністю до навчання. Суть деяких завдань звіряє з думкою Володимира, радиться з ним, як краще опорядкувати гуртожиток.

Так принагідно й першокурсник ознайомлюється з тим, як на практиці втілюються теоретичні висновки кафедри плодочівництва, очолюваної студентським кумиром — професором Мариною Володимирівною Алексеевою. До речі, пізніше узагальнені Володимирові чотирирічні дослідження стали підставою або й аргументом для рекомендації продовжити навчання в аспірантурі.

Невдовзі після цієї поїздки відбулися загальні збори, на яких Юрчишина обрали головою профспілкового комітету інституту. А на початку третього семестру його запросили на засідання вченої ради для обговорення кандидатури, якій Мінсільгосп СРСР призначає найпочеснішу Сталінську стипендію. На одностайну думку дирекції і професорсько-викладацького складу, на таку стипендію заслуговує студент другого курсу, відмінник навчання Володимир Юрчишин.

Стипендія в 660 карбованців давала змогу суттєво поліпшити не тільки побут, а й усе життя юнака. Він винайняв в Умані квартиру і привіз із села матір, звільнивши її, перетруджену, від тяжкої колгоспної роботи. Відтоді аж до її 96-річного віку, до її кончини, прожили однією великою родиною.

Ще в інституті на юнацьке палке кохання теплою згодою відгукнулася добра душа однокурсниці Каті. Володимир Васильович із Катериною Дмитрівною побралися та виростили сина і доньку, а ті продовжили рід онуками й правнуками. У любові і злагоді з уже далекого 1949 року радо відзначають родинні успіхи, стійко протистоять негараздам долі, а тепер — і притаманним старості хворобам.

Перші ділові кроки

Диплом із відзнакою вченого агронома-плодоовочівника Володимир Юрчишин отримав 1953 року. Успішно закінчила інститут і Катерина. Молодят направили на роботу на Буковину. Володимира — завідувачем, а Катерину — агрономом сортодільниці, розташованої у приміському селі Коровія. За даними кадровиків Міністерства сільського господарства, ці посади були вакантними. Прибувши в село, вони зустрілися зі складнощами, непосильними для вирішення навіть обласним управлінням. Їхні попередники, також подружжя, розлучилися. Чоловік кудись подався, залишивши на місці призначення саму дружину з немовлям.

Володимир поїхав у міністерство за іншим призначенням. Заступник начальника кадрового управління М. С. Карпенко по телефону порадила з кимось в області і дійшла висновку: матір-одиначку виганяти з обжитого місця неприпустимо. Вакантних посад для влаштування з житлом ще двох молодих

спеціалістів у її переліку немає. Тож якби Юрчишини не заперечували, вона клопотала б про надання їм можливості самостійного працевлаштування. Наступного дня їх прийняв заступник завідувача сільськогосподарського відділу ЦК Компартії України, який опікувався підготовкою спеціалістів. Без усіляких питань і пояснень підтримав таку думку і попросив відразу після влаштування повідомити міністерству і особисто йому про посаду, оплату і житлові умови. У цьому кадровому лабіринті Володимир пізнав, як у тяжкі повоєнні роки влада тримала на обліку кожного фахівця й опікувалася його долею.

Із Києва подався до Кам'янця-Подільського, тодішнього обласного центру, до дядька Івана Степановича, рідного батькового брата. В роки війни він служив у дислокованому в Ірані армійському корпусі, листувався, тепер коментував Володі збережені батькові листи. Стисло кажучи, дядю Ваню племінник сприймав за рідного опікуна і радника. Дядько, як і батько, грав на всіх музичних інструментах, а найкраще — на гітарі, під супровід якої його донька Неля блискуче виконувала популярні пісні і романси. На жаль, вона молодою пішла з життя.

У Кам'янці-Подільському Іван Степанович був людиною відомою: директором культосвітнього училища. Увечері до колеги погомоніти та познайомитися з успішним племінником зайшов Павло Тимофійович Дмитренко — директор середньої сільськогосподарської школи з підготовки голів колгоспів. Персона також неординарна. У певний час був директором Харківського сільськогосподарського інституту і з рук самого Всесоюзного старости М. І. Калініна 1941 року приймав нагороду вишу — орден Трудового Червоного Прапора. Незважаючи на пережиті кадрові чистки, репресії і війну, залишився працелюбом і оптимістом.

Молодому вченому-агроному з дипломом відмінника відразу запропонував роботу — вчити агротехніки майбутніх голів колгоспів. Наступного дня представив його педагогічному колективу і доручив провести перше заняття із групою, сформованою в основному із досвідчених бригадирів-фронтників. По суті, організував випробування на професійну придатність, бо знав, що ці слухачі не сприймуть пустослів'я і не посоромляться виявити своє невдоволення.

Новоспеченого викладача директор завів до аудиторії. Хвилин із десять Володимир Васильович відчував настороженість і недовіру групи. Мовляв, хлопчина, який сам не орав, не сів, чого нас навчить? Але Юрчишин досконало знав теоретичні, наукові засади предмета і, що важливо, володів умінням дохідливо пояснювати. Дзвінок на перерву зустріли у взаємному задоволенні і розумінні. Звістка про нового здібного вчителя миттєво розлетілася школою. За тиждень Павло Тимофійович запропонував йому викладати ще й економіку. Черговий випуск майбутніх голів колгоспів пішов на села з ґрунтовними знаннями основ агротехніки, економіки й організації сільгоспвиробництва.

Київ: на крутих сходах Української сільськогосподарської академії

Улітку 1954 року Юрчишин вирішив повернутися до Умані, продовжити навчання в інститутській аспірантурі. На нього чекала завідувач кафедри плодоовочівництва Марина Володимирівна Алексеєва. Зайшов привітатися з директором. Володимир Федорович повідомив йому про своє призначення на посаду директора Української сільськогосподарської академії і порадив їхати з ним до Києва. Володимир прийняв

пропозицію і відтак став аспірантом кафедри організації сільського господарства, якою завідував член-кореспондент УСГА К. О. Сіроцинський. Його науковим керівником призначили доктора економічних наук, професора Д. А. Григоровича.

Світогляд висококваліфікованого агронома Юрчишина формувався в буремні часи, коли сліпе наслідування гучних політичних гасел переважало здоровий глузд, а життя людини, навіть видатної особистості, вартувало однієї свинцевої кулі. Він глибоко пізнав істинну історію садівництва, хоч про це говорилося обережно і не сповна. Знав, що Лева Платоновича Смиренка, автора знаменитого Ранету, який ще до революції розробив, по-теперішньому, бізнес-план «Кримське промислове садівництво», склав «Генеральний каталог плодкових дерев» і «Помологію», перетворив рідний Мліїв на європейський центр садівництва, підло, підступно, із засідки застрелив відомо ким намовлений недоук.

Серед фахівців з острахом і не вголос розповідалося про його сина Володимира Львовича, який після революційної розрухи відродив у Млієві батьківську помологічну колекцію, селекційну лабораторію, розсадники і школу садівників. Із новим колективом вивів унікальний сорт яблук Слава Переможцям. Піднятий ним у Придніпров'ї садівничий бум увінчався створенням на околиці Києва, у Китаєві, Всесоюзного науково-дослідного інституту плодово-ягідного господарства. Йому підпорядковувалися науково-дослідні станції в Алма-Аті, Астрахані, Буйнакську, Мелітополі, Млієві, Сімферополі, Ташкенті, Тбілісі й Тирасполі.

Але тоді керівництву партії і держави вкрай були потрібні розповіді про вражаючі перетворення і гучні пропагандистські трюки. В авангарді селекційної науки з'явився телеграфіст зі станції Козлов Іван Володимирович Мічурін, який по-любительськи практикував щеплення плодкових дерев.

Це він виголосив підхоплене Сталіним гасло: «Ми не можемо чекати милості від природи. Взяти її — наше завдання!». Новатора-любителя огорнули нечуваним визнанням, нагородили одним із перших орденів Леніна, а станцію Козлов перейменували на місто Мічурінськ. Симиренко насмілювався засумніватися у скороспілих, на його погляд, необґрунтованих висновках, зажадав представити наукові і практичні докази новаторства теорії Мічуріна. Звісно, той образився і через владних покровителів затіяв неакадемічні, кабінетні розбірки. Вони закінчилися тим, що інститут із Китаєва перебазували в Мічурінськ і категоричним наказом туди ж відрадили всіх українських дипломованих учених-садівників. А Володимира Львовича 1938 року засудили до страти і розстріляли.

Після такого погрому про авторів Ранету Симиренка і Слави Переможцям говорилося стримано, а тривалий час не згадувалося зовсім, обдаровані молоді люди садівничу галузь з острахом оминали. Наші сади заповняли іноземні Джонатани, Голдени, Кальвілі, Пепени, Фуджі і т. д. У лідери східноєвропейського садівництва вийшли поляки. Завідуючого кафедрою економіки Люблінської аграрної академії професора Еберхарда Макоша фермери обрали головою Польської асоціації інтенсивного садівництва. Зверніть увагу, шановні читачі: обрали не селекціонера, а економіста, здатного з вигодою провести фермера через складний ринок технологічних матеріалів, особливо спеціальної техніки для догляду і поливу саду та захисту хімічними і біологічними препаратами. А також навчати уміння конкурувати при збуті врожаю. Пан Макош заслуговує нашої подяки за безкорисливу допомогу багатьом українським підприємцям у раціональному впровадженні інтенсивного садівництва. Не можна забувати й того, що відсотків 25 спожитих українцями яблук зібрано в польських садах.

Свідомо за покликом серця із садівництвом пов'язав долю надзвичайно здібний і сміливий науковець Володимир Юрчишин. У школі, технікумі й інституті він навчався виключно на відмінно. З таким інтелектуальним потенціалом міг би стати висококласним фахівцем в авіації, енергетиці, кібернетиці, ядерній фізиці чи мікробіології. А він за переконанням і покликанням узявся за первородну земну справу. За обґрунтування одного із перших Господніх заповітів — розвитку людської порядності. Адже яблуневий райський сад Усевишній створив раніше, ніж Адама і Єву.

Припускаю, що навіть за інтуїтивним відчуттям напрямів розвитку ботаніки Юрчишин узагальнив свої багаторічні спостереження за родючістю ґрунтів Придністров'я і збагачені власною практикою пропозиції, як цим благом краще скористатися, а потім послідовно виклав у кандидатській дисертації на тему: «Стан і перспективи розвитку садівництва і виноградарства в Наддністрянських колгоспах Вінницької і Хмельницької областей», яку захистив 1958 року. В чомусь вона перегукувалася з симиренківським бізнес-планом щодо перспективи кримських садів, але юрчишинський стосувався недоторканої і ніким не вивченої території вздовж берегів Дністра. Він відкрив нову адресу для яблуневого квіту — незвідані подільські простори.

Закон пізнання природи зазвичай графічно зображають колом, усередині якого здобуті людством знання, а за межею — таїни. Занурившись у проблеми галузі, Юрчишин виходив за обмежувальні рамки і брався за прогнозування, за розрахунки, перспективи. Одним із перших усвідомив, що дідівська схема садівництва «посади — і чекай: вродить — збереш» онуків не задовольняє. У благодатне лоно саду йдуть селекціонери, технологи і збувальники. Кожний з оновлювачів галузі сподівається на свій зиск.

Допитливий Юрчишин у пошуку варіантів оптимізації вкладу і прибутків заглиблюється в розрахунки, створює свої арифметичні методи і формули. Завершуються його труди захистом 1967 року докторської дисертації на тему: «Економічна ефективність порід і сортів плодкових культур». Наступного року видавництво «Урожай» солідним накладом надрукувало його однойменну монографію.

На вершині кар'єри: затишок і протяги

Керівники Української сільськогосподарської академії, міністерства й наукових установ усіляко підтримували зусилля неординарного Юрчишина, сприяли розширенню діапазону його впливу в науці, навчанні і виробництві. Починав він з асистента кафедри, потім був старшим викладачем, доцентом, а далі — професором, проректором із наукової роботи.

Цілком заслужено й логічно доктора економічних наук Володимира Васильовича Юрчишина 1968 року призначили ректором Української сільськогосподарської академії, а 1975-го обрали членом-кореспондентом ВАСГНІЛ. Роком пізніше — депутатом Київської міської ради. За трудові здобутки нагородили двома орденами «Знак Пошани».

У садівництво прийшов фахівець екстра-класу. Від щедрот Усевишнього українцям дістався рай пшеничних ланів і яблуневих садів. Біблія застерезливо нагадує, що перед спокусою яблука не встояли прапращури людства Адам і Єва. Написані давньогрецьким поетом «Гліада» й «Одісея» розповідають, як через яблуко почали ворогувати небожителі.

Прицільно кажучи, садівництво — галузь особлива, багаточісна. Не завжди людині, яка прикопала і полила саджанець,

щастить зібрати останній урожай і з подякою розпрощатися зі старезним деревом-годувальником. Передбачення науковця розчиняються в часі та без рекламного галасу врастають у виробничі будні. Нині академік Юрчишин має всі підстави пишатися тим, що у прогнозованих ним у молодості садах Придністров'я виростають кожні два із трьох українських яблук. У самісінькій глибині цих райських плодів, імовірно, аж у насіннєвій камері, таїться повернена людям часточка Божого дару Юрчишина.

Та ще з висоти сьогодення доречною видається й така думка. Чи тоді, на піку діяльності Володимира Васильовича, не започаткувалася б українська школа економіки інтенсивного садівництва, подібна до школи польського професора Макоша? І чи сьогодні не купували б поляки наші, смачніші від західноєвропейських, соковиті яблука? Адже Всевишній наділив українців багатшою і щедріше обігрітою сонцем землею. Для догляду за садом нам потрібно менше праці, добрив і витрат. А більше поваги до власної школи садівництва.

У райський сад розбійники жбурнули каміння

Політичною основою радянської держави вважалася соціальна справедливість. Ідеологи менторськи заклинали, що людина людині друг, товариш і брат. Що ми гуртом мусимо працювати на загальне благо, на зміцнення держави. Що кожний зобов'язаний трудитися за повними надмірними можливостями, винагороджуючись за скромними потребами. Тільки в природі зрівнялівки не існує. В ній споконвіку існують веселі і сумні, тонкі і товсті, високі і низькі... На старті усього суцього природа надає можливість тягнутися вгору, до

сонця, але більше тепла дістанеться розторопнішому, проворнішому, кмітливішому, пристосованішому.

Це вже тепер на зустрічах однокласників двієчник може погордливо запитати відмінника: «Якщо ти такий розумний, то де твої гроші, де твої статки?». За соціалізму збагачення соромилися, його не демонстрували і нібито не прагнули. Вроджені здібності спрямовували в штаб управління або у храм науки. Обдаровані мистецьким хистом ішли на сцени, в студії. Адміністрація — скелет і твердь держави. Нуртування генів постійно кликало лідера організувати десяток і перемагати неорганізовану сотню. А причетність до влади вважалася закономірною, більше того — виправданою й почесною кар'єрною вершиною.

Наука із сивої давнини є мозком і рушійною силою розвитку людства. Накопичення знань постійно перетворює звички примітивного примата на культуру гомо сапієнса, людини розумної, істоти богоподібної. У вчених свої табелі про ранги — наукові ступені: кандидати наук, доктори, члени-кореспонденти, академіки. Винахідники планетарних істин відзначаються Нобелівськими преміями, визнаються лауреатами, міжнародними світилами.

Такий вигляд в ідеалі повинна мати оптимальна схема людського існування. Але ж оті трикляті рудименти стародавніх предків не перероджуються у душевну доброту, повагу і щедрість. Куприкова кістка на місці хвоста ще не ознака порядності гомо сапієнса. Серед нас трапляються нащадки приматів, які за лицемірно-схвальною усмішкою маскують хижацьку нещадність, жадібність, заздрість, злодійкуватість.

Володимира Васильовича Юрчишина, який вродженим даром і наполегливою працею сягнув наукових вершин, на 51-му році життя оточила згряя псевдопатріотів у тогах добродійників. Популярний бард Висоцький ідейного стукача

влучно назвав «какой-то очень наш». По суті, на талановиту й совісну людину накиннулися самозвані і посадові політичні інквізитори, точніше, судячи з жорстоких вчинків, хижаки.

Сам академік про цю неймовірну катівню згадує з відчаєм: «За майже півтора десятиріччя не було жодного дня, щоб наклеп наскрізь не пронизував мою душу і серце, і не лише мою, а й найближчих і найдорожчих мені людей... У Москві на одному із засідань високого союзного органу навіть було заявлено про мою можливу смерть: *“...выведем проходимца на чистую воду, исключим из партии, направим дело в прокуратуру, и ты сгниешь даже не в Сибири...”*».

Шельмування видатного вченого зародилося далекого 1968 року з призначення Міністерством сільського господарства СРСР зі згоди сільськогосподарського відділу і відділу науки ЦК КПРС доктора економічних наук, проректора з наукової роботи Української сільськогосподарської академії Володимира Васильовича Юрчишина ректором цього навчального закладу.

Тоді посаду проректора з навчальної роботи обіймав кандидат технічних наук, інженер-електрик Михайло Федорович Сагач. Він демонстративно не з'явився на представлення колективу нового ректора, таким чином проігнорувавши його. На першій зустрічі навіть формально не привітав Юрчишина, а з неприхованою образою, не соромлячись, кинув, як каменюку, слова, що у ректорський кабінет мав би перебратися він, Сагач.

Можливо, така самовпевненість була спровокована тодішньою практикою в разі службового підвищення надавати перевагу партійним активістам. Бо Михайло Федорович протягом восьми років обирався секретарем комітету комсомолу і секретарем парткому академії. Був якщо не першою, то й не другою персоною, бо мав наглядати за політичною благона-

дійністю і трудовим завзяттям усього колективу, навіть безпартійних. А ще у нього склалися не лише офіційні, а й приятельські стосунки з багатьма керівниками району, міста, міністерства, центральних органів влади в Москві.

А ось професійний ріст Сагача значно скромніший: після аспірантури перші шість років працював асистентом і ще півтора року — старшим викладачем кафедри застосування електроенергії в сільському господарстві (для аграріїв не профільної, а допоміжної). Через її вузьку спеціалізацію, та ще й зі скромною викладацькою практикою складно чи й неможливо досягти тонкощі агрономії, ґрунтознавства, зоотехнії, ветеринарії, економіки, які відкривають і яких навчають студентів здебільшого маститі доктори, професори, академіки.

Напруженість у керівництві академії утворилася внаслідок того, що до висоти керівника навчального процесу партійний функціонер Сагач природно не дотягував. Його, непримітного серед науковців і викладачів кандидата наук, перенесли із парткомівського трампліна і підсадили в крісло проректора формалісти-чиновники. Він узявся за апріорі непосильну справу й лише створював ілюзію виконання посадових обов'язків. В ті часи то була типова практика і, як пізніше з'ясувалося, вона препотужно розхитувала державні засади.

Це імператор Наполеон Бонапарт, який заклав фундамент століттями непорушного державного устрою Франції, вважав за свинство, коли призначенець береться за непосильну справу. І таких нещадно карав. А популіст товариш Ленін всупереч усім існуючим світовим практикам виголосив, що створеним ним Радянським Союзом зможе керувати навіть «кухарка». Відтоді на нашого Омелька замість засмальцьованого триуха без вагань натягували й натягують коштовну царську корону чи маршальського картуза, що додає йому не розуму, а блиску вивершеності над іншими.

Миротворець — страхопудний заєць із нагайкою

З бігом часу інтелектуально потужний колектив академії все відчутніше пригальмовували огріхи і саботаж в організації навчального процесу. Зауваження і поради ректора проректор сприймав норовливо. Це змусило Юрчишина порушити питання про зміцнення ключової для академії ланки. Тільки повноважень у нього було обмаль. Посада, яку обіймав проректор Сагач, входила до номенклатури центральних партійних органів, із якими й слід погодити кадрову зміну чи перестановку. Їх обох викликали до Київського обкому партії, вислухали перехресні звинувачення і виправдання та постановили: надалі жити мирно і дружно.

У психологічному аспекті це була фатальна управлінська помилка, невідомо ким і чому допущена. Аграрними колами тоді розійшлися чутки, що в обкомі партії працює впливова теща Сагача, яка віддавна в дружніх стосунках із родиною другого секретаря ЦК Компартії України І. К. Лутака. Фактично за такою ширмою питання якості підготовки майбутніх фахівців у проректора не було пріоритетним, і навіть безглуздо заохочувалася боротьба між ученим за покликанням Юрчишиним і скандальним партійним чиновником-невігласом Сагачем.

Позиція Київського обкому партії підлила оливи у вогонь. Сагач підбадьорився й пішов у наступ, вважаючи його найкращим захистом. Протягом наступних двох років у владні структури України і СРСР посипалися анонімні листи, у яких ректора звинувачували, як-то кажуть, у всіх смертних гріхах. Фахівці союзного міністерства і місцевих партійних органів підтвердження їм не знаходили. Врешті терпець ректора увірвався і він поставив питання про неможливість пра-

цювати з проректором через відсутність узгодженого підходу до організації навчального процесу і підбору кадрів. Нерідко, особливо під час відряджень Володимира Васильовича, Михайло Федорович навіть відміняв його накази.

Восени 1975 року ситуацію в академії вивчав заступник міністра сільського господарства навіть не України, а СРСР А. О. Поморцев. Наче на весь Радянський Союз інших проблем не було, як конфлікт у київській сільгоспакадемії... Він зібрав і вислухав думки й оцінки проректорів Сагача, Жадана, Басова, Катюжинського, заступників секретаря парткому Портного, Маркова, Шкільова, голови профкому Скрипниченка щодо ректора Юрчишина. Всі вони висловились проти виправдання Сагача, заперечили його скандальні звинувачування і ухвалили рішення звільнити його з посади проректора. Такої ж думки був і партком Української сільськогосподарської академії. Союзне міністерство зі свого боку підготувало й затвердило відповідний наказ. Здавалося б, конфлікт вичерпаний. Колектив заспокоївся, справедливість перемогла. Але не надовго.

Упертий Сагач, упевнений у своїй непогрішності, діяв підступно, не лишаючи амбітного наміру сісти в ректорське крісло. Він мав солідний досвід провокацій, наклепництва, тож продовжувати боротьбу не припиняв, більше того — вирішив згуртуватись з ким-небудь із числа невдоволених ректором, готових до помсти.

Заради об'єктивності треба визнати, що серед численного апарату ЦК КПРС, контролюючих органів і журналістів часто траплялися агресивні скептики, які гостро й болюче сприймали тиражоване гасло «Компартія України — бойовий загін КПРС» і принагідно намагалися продемонструвати підтвердження своїх зневажливих щодо України поглядів.

Складовою тактики будь-яких протистоянь і війн є використання інформації перекинчика-зрадника і свідчень полоне-

ного «язика», схопленого на передовій лінії фронту. Оскільки у войовничу групу Сагача входили не прості трудівники, навіть не фахівці з вищою освітою, а національні вчені, не будемо уточнювати, якого рівня, зібраний ними компромат на уяву чиновника, обмеженого партійними статутами, програмами і циркулярами, не спокушеного науками, діяв вражаюче. А руйнівність спровокованих, сфальшованих наслідків посилювалася тим, що у Москві стукачевий наклеп потрапляв до рук наближених до перших осіб в СРСР, до владних важелів формалістів, завжди готових необмеженою силою Політбюро гасити прояви політичної і ділової самостійності в Українській РСР.

Лиховісна хмара Комітету партійного контролю при ЦК КПРС

У березні 1976 року відповідальний інспектор Комітету партійного контролю при ЦК КПРС Вологжанін і працівник Комітету народного контролю СРСР Єрмаков, не змирившись із попередніми висновками місцевих і галузевих органів влади, виявили цинічний інтерес до Української сільськогосподарської академії і підступно вторглися в її життя-буття. Для ілюзії демократії вони залучили до свого наступу на академію заступника голови парткомісії ЦК Компартії України Ситника. Дещо пізніше їхня войовнича комуністична команда посилася контролерами КПК України Єлізаветіним і Миرونим. На українську околицю їх покликав лист доктора історичних наук І. В. Шульги і кандидата економічних наук В. М. Мельниченка зі звинуваченнями В. В. Юрчишина у незадовільному керівництві радами з присудження наукових ступенів, у культивуванні сімейності і плагіаті.

У пам'яті Володимира Васильовича і нині зринають болючі спогади від знайомства з черговими контролерами. Глибокої ночі родину розбудив телефонний дзвінок. Слухавку підняла дружина Катерина Дмитрівна і передала чоловікові. Абонент тоном, який не приймає заперечень, велів негайно прибути в ЦК Компартії України. Там біля такого-то під'їзду на нього чекатимуть двоє товаришів. Чи не фрагмент розправи з 1937 року? На пропозицію перенести візит на ранок почув погрозливе: «Если сейчас не приедешь, то тебя доставят».

Сусід-викладач, у якого поряд із будинком у гаражі стояв автомобіль, підвіз ректора на вулицю Орджонікідзе, до ЦК. На логічне в подібній ситуації запитання: «Хто ж ви будете?» — старший махнув посвідченням — відповідальний контролер Комітету партійного контролю при ЦК КПРС Вологжанін. Завели у якийсь кабінет. Вологжанін віддалік показав чималий машинописний текст, відкрив останню 17-ту сторінку і наказав написати «Ознакомився, согласен» та розписатися. Після категоричного: «Так не буде, без читання не розпишусь», — дали копію тексту додому з тим, що вранці поверне підписану. Прочитав дорогою, вдосвіта три машиністки текст передрукували. На московському екземплярі написав «Прочитав. Категорично не згодний» і розписався. Непокоря додала контролерам люті.

За суттю діяльності КПК можна кваліфікувати як партійну поліцію, яка розгляд більшості справ закінчувала політичними знищеннями. Жертви виходили з долерізки без партійних квитків і службових посад, в кращому разі без подальшого прокурорського супроводу. В якійсь мірі це було жорстке службове відродження горезвісного довоєнного енкавеев. Мабуть, кат біля плахи є органічним супутником-гальмом нашої розпаленої свідомості. Візит рядового працівника КПК бу-

квально паралізовував волю навіть членів Центрального Комітету КПРС та Уряду, не те що партфункціонерів республіки.

Знаю це не з розповідей. Як заступник завідувача сільськогосподарського відділу ЦК, опікувався розвитком матеріальної бази агропромислового комплексу. Наприкінці 1970-х років за дорученням директивних органів була закуплена у політично лояльної італійської компанії «Джі-е-Джі» повнокомплектна ферма для щорічного виробництва 12 тисяч тонн свинини. Її змонтували у Підмосков'ї та відтворили технологічне обладнання для спорудження ще 24 таких свинокомплексів неподалік великих міст, у тому числі п'яти в Україні.

Перший з них, Калитянський у Броварському районі, під системним наглядом ЦК будувався прискореними темпами. Мені було доручено щомісячно інформувати про хід робіт у Калиті секретарів ЦК та в разі потреби просити вплинути на прискорення поставок будівельних матеріалів і обладнання. На думку фахівців, найвужчим проектним рішенням була схема утилізації гною від 76 тисяч одночасно утримуваних свиней. Його змивали в біологічні аеротенки, де він бродив, дозрівав і розділявся на фракції. Рідка фракція після відстоювання дощувальними машинами подавалася на полив кормових культур.

Кандидат технічних наук В. Лексиков запропонував замінити запроєктовану класичну систему біологічного очищення гною на метод професора Б. Матова, названий електрофлоатацією. Замовник, Міністерство радгоспів і проектувальники прийняли новацію, про що я офіційно доповів секретаріату ЦК. Але в ході монтажу експериментальної установки котрийсь із «доброзичливців» сигналізував у Москву, в Комітет партійного контролю, про розтринькування, на його думку, державних коштів на сумнівні справи.

Якось ніби з нотками досади запрошує мене шеф, секретар ЦК М. М. Борисенко. Килимовими східцями злітаю з п'ято-

го поверху на другий. А там у кабінеті московське «державне око» мою доповідною нищівно приструнює секретаря українського ЦК. Ви, мовляв, потурали злісному порушенню державних порядків і фінансової дисципліни. Та ще й те столичне «око» гонорово повчає першу фахову особу України, як слід правильно експериментувати на тій гноярці. Схвалення схеми Лексикова вченою радою Харківського політехнічного інституту йому було недостатньо. Бачите, слід було звернутися за схваленням до Московського бюро з раціоналізації і винахідництва. І лиш у разі його підтримки йти в Державний комітет з науки і техніки по дозвіл на впровадження установки у виробництво, а потім — у Держплан СРСР — за включенням у план фінансування. Аж після цього проектувати і замовляти в Держпостачі матеріально-технічні ресурси.

Пояснюю гостю, що при такому ході подій справа, реалізована за три місяці, тягнулася б років зо три. І що робота ведеться грамотно. Бо займалися нею вчені, конструктори і проектанти Харківського політехнічного інституту й Українського науково-дослідного і проектного інституту сільського господарства, які кваліфікацією навряд чи поступаються столичним, себто московським, чиновникам. А міністр радгоспів 50-мільйонної республіки Т. Т. Попльовкін має право розпорядитися галузевим резервом ресурсів, не відбираючи час у ділового московського люду. Гість нібито й погоджується з моїми аргументами, але поступатися своєю посадовою директивністю не буде.

Розумію, що він не може повернутися з відрядження ні з чим і доповіді про помилковий вибір жертви із тисяч «сигналів», які надходять у КПК. Це ж трактуватиметься як прояв професійної слабкості. Тому він попрямував знищувати визначену жертву до Київського обкому і Броварського райкомунпартії. Внаслідок візиту цього «борця» за державні інтере-

си натхнення у покараних новаторів випарувалося. Зі смороду очисних споруд талановитий науковець і експериментатор Лексиков повернувся до світлої інститутської аудиторії. Незавершену експериментальну установку відправили на брухт.

Щодо моєї провини обмежилися виховною бесідою. М'якосердий секретар ЦК наодинці порадив мені не займатися справами, які додають клопоту його сивій голові. Так я переконався, що в моїй державі навіть дурість виправдана, якщо вона відповідає інструкції. Згодом мене на чотири роки відправили до Праги на посаду радника з аграрних питань Посольства СРСР у Чехословаччині. Я переконався, що там навіть партійні інструкції з розумом спрямовані на доцільність і результат. У нас же із політичним централізмом усе підпорядковане і націлене на послух і покору слову згори. Після повернення до Києва удостоївся поїздки в Москву на засідання КПК. Не забули. Тримали на мотузці. Використали мене в ролі підозрюваного свідка. Там навіч пізнав, як діє політична гільйотина. І як з острахом на неї поглядають і другий секретар українського ЦК О. А. Титаренко, й навіть член Політбюро ЦК КПРС В. В. Щербицький.

Київський плацдарм Московського КПК

А тепер повернемося до паперового розбою з Юрчишиним і подивимося, кого ж із киян московські контролери залучили у свої кривосуди-помічники. Виявляти плагіат у дисертації Юрчишина доручили кільком ученим. Н. С. Погорелову — професору кафедри політекономії Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському держуніверситеті. Варто знати, що незадовго до цих подій у

Київському інституті народного господарства йому оголосили партійну догану і звільнили з посади завідувача кафедри. Сагач запропонував кандидатуру Погорелова на завідувача кафедри політекономії Української сільськогосподарської академії. Юрчишин не погодився.

М. С. Курінному — завідувачу відділу економіки Українського науково-дослідного інституту садівництва, який офіційно отримав від Юрчишина незадовільну оцінку роботи і якого за хабарництво Києво-Святошинський райком партії виключив із членів партії, а КПК при ЦК КПРС відновив, оголосивши сувору догану.

Л. К. Гринчуку — кандидату економічних наук, ображеному на всіх за те, що ВАК не підтвердила його докторської дисертації. Він вважав (а вважати не забороняється), що Юрчишин використав його напрацювання.

Результат «накопаного» такою командою з першого разу може відгадати кожна розсудлива людина. Московські контролери отримали від українських науковців, яким вони без сумнівів довіряли, більше, ніж сподівалися. Тепер якийсь там доктор був для них мухою, приреченою перед помахом ляпавки. Київські добровольці відкривали перед москвичами завісу всуціль «хибної» організації Української сільськогосподарської науки і виявляли готовність допомагати в її оздоровленні. Місцеві, уповноважені центром, перевіряльники інформувати про свої напрацювання київське керівництво не стали.

А вже 26 травня 1976 року Комітет партійного контролю при ЦК КПРС виключив Юрчишина із членів КПРС, а секретарю парткому академії Ключникову оголосив сувору догану з занесенням до облікової картки. З небувалою прискороною оперативністю 2 червня газета «Правда», що проголошувала «непохибні істини» керівництва партії, надрукувала стат-

тю «Обходные пути закрыты», в якій звинувачувала Юрчишина в науковій недобросовісності, компіляції і плагіаті. Та ще повісила на ньому мішені з багатозначним натяком для інших: «Незважаючи на цілковиту наукову неспроможність В. В. Юрчишина як вченого, його обрали в члени-кореспонденти ВАСГНІЛ».

Газета не буцімто, а таки вдарила в набат: в Україні негражд із сільськогосподарською наукою! Не реагувати на такий виступ «Правди» вважалося політичною крамолою. Партійна дисципліна рівноцінна військовій. Команда начальника — закон для підлеглого. Якщо солдат запам'ятав науку капітана, що крокодил літає, то несолдафон-прапорщик, змушений підтвердити дурість, теж визнає: «Якщо й літає, то низенько». Ніби згарячу, 8 липня ЦК Компартії України прийняв постанову КПК, як тоді говорилося, до неухильного виконання. Принижений і виключений із членів КПРС, звільнений із посади ректора, Юрчишин звернувся з листами до генсека Брежнєва, до членів Політбюро з проханням об'єктивно розібратися з неправомірними звинуваченнями. Не те що захищати, а й вислухати його ніхто не спромігся.

КПК направив В. Г. Кириллову-Угрюмову, голові Вищої атестаційної комісії СРСР (тільки в компетенції цього органу перебуває остаточна оцінка якості дисертацій і надання чи зняття учених ступенів) свій вирок зі вказівкою розглянути і доповісти. Хоча за чинним порядком це треба було зробити до розгляду звинувачень на засіданні партійних контролерів. У свою чергу ВАК доручила вивчити претензію спеціалізованій раді Всесоюзного НДІ кібернетики та Президії ВАСГНІЛ.

На захист солідного вченого і педагога Юрчишина виступили відомі українські вчені Бадій, Жеребчук, Заєць, Зеленський, Коломієць, Коритний, Лещенко, Лихвар, Пластун, Радченко, Савчук, Степаненко, Терещенко, Ткаченко, Шатков-

ський, Ярмоленко. Саме вони принаймні заблокували ревне виконання київською владою московських наказів.

Контролери доклеювали сфабриковані звинувачення пресом партійного централізму. За їхніми дорученнями були створені комісії Південного відділення ВАСГНІЛ із п'яти докторів і трьох кандидатів наук. А також безпосередньо ВАСГНІЛ — із трьох академіків, двох членкорів, трьох докторів і двох кандидатів наук. Вони не пішли сліпо за вказівками і прийнятими «авторитетами» рішеннями — не підтвердили, більше того зняли з Юрчишина всі звинувачення в плагіаті. Аналогічний висновок надійшов і від найкомпетентнішого в справі Всесоюзного НДІ садівництва ім. І. В. Мічуріна. Бюро Президії ВАСГНІЛ, на засіданні якого виступили одинадцять академіків, два членкори та один доктор наук (голова ради Всесоюзного НДІ кібернетики), виправдало Юрчишина і погодилося з висновками двох академічних комісій.

Експертна рада і Президія Вищої атестаційної комісії СРСР 24 жовтня 1978 року, розглянувши висновки ВАСГНІЛ та заслухавши думку 25 учених, одноставно вирішила: «Достатніх підстав для позбавлення В. В. Юрчишина вченого ступеня доктора економічних наук і вченого звання професора немає». У процесі підготовки цих матеріалів його роботам дали позитивну оцінку 80 найавторитетніших радянських учених.

Так людинознавці і знавці справи розтлумачили ловцям, що ті переслідували не злотворця, а достойного, кришталево чесного науковця і громадянина. Логічна і закономірна крапка. У відмінників, яких буває 2–3 на шкільний клас чи студентську групу, специфічна ментальність. Вони не вміють списувати. Якщо щось не розуміють, то обов'язково докопуються до істини. У цьому конфлікті, по суті, трієчники пішли на рафінованого відмінника школи, технікуму, інституту.

Здавалося б, гонитва фінішувала поразкою. Мисливські хорти залишаться без свіжини. Отут би вихованим товаришам попросити вибачення за затоптані згарячу лани і доли, компенсувати завдані збитки, поклястися, що це наука їм до кінця життя.

Наперекір здоровому глузду протистояння між справжніми науковцями та ображеними кар'єристами, безплідними носіями регалій ученості, поглиблювалось, більше того — загострювалось. Тільки збиралися сили по-різному. Порядні учені — апологети своїх напрацювань, звичні відстоювати переконання в дискусіях на трибунах, за круглими столами, аргументуючи позиції результатами досліджень. Вони не збігаються у однотонний, кольору маренго гурт, а, разом зібравшись, подібні до прекрасної мозаїчної фрески, випромінюють упевненість.

Заздрісників програш зганяє у зграї. Ота народна мудрість — «кругом дурень» — має глибокий підтекст. З круглою гладенькою аурою в гурті не пожмакаєш ні свої, ні чужі ілюзії. З криком перемішаних у жлукті сходки намірів вивергається, як вулканічна магма, грубий, мало не дикунський настрій натовпу, він робить і нікчому відчайдухом, впевнює у маячні. Знавці тактики конфліктів різновагових сторін радять порядним людям ніколи не сперечатися з ідіотами, щоб не впасти до їхнього рівня, де вони своїм галасом задавлять і мудреця.

Тепер про пікантність ситуації, що склалася. Якщо сказати правду, то московські контролери ще два роки тому ввели в оману Комітет партійного контролю і 10-мільйонну читацьку аудиторію газети «Правда», а відтак — практично все дисципліноване партійним статутом членство. Тому вони «самовиправдално» знову беруться будь-що таки переконати суспільство в правдивості їхньої вигадки, бо газета «Правда» не

помиляється. Щоб відвернути погляди від своєї хиби, гарячково випікали нові сфабриковані недоліки в організації української сільськогосподарської науки — сфери самотутньої і різногалузевої. По суті, це інтелектуальний компас, який завжди допомагав і допомагає тепер українському суспільству тримати правильний курс у світовому розвитку. Сфери, укомплектованої найкращими кадрами республіки і добре забезпеченої ресурсами. У системі науки діяло 339 установ, підприємств і організацій із 45 тисячами працівників. У їх числі — 394 доктори і 1973 кандидати наук. Дослідження й експерименти вони проводили на 539 тисячах гектарів угідь, утримуючи величезне стадо худоби, свиней, овець і птиці. На території України були всесоюзні інститути пшениці, кукурудзи, цукрових буряків, луб'яних культур. Наукові заклади нашої держави виводили нові сорти, породи і гібриди рослин і тварин та забезпечували виробників елітним насінням, племінною худобою і птицею. У їхньому арсеналі було три фітотрони — станції регульованого клімату, які давали селекціонерам можливість не зважати на календар погоди й отримувати по 3–4 урожаї експериментальних зразків. Адже на цих 18 гектарах можна було встановити, скажімо, 20 серпня погоду 20 січня і навпаки.

Прізвища українських селекціонерів і генетиків Задонцева, Ремесла, Кириченка, Созінова, Шуліндіна, Юр'єва з повагою вимовляли аграрники Європи. Десята частина світових ланів пшениці засівалася насінням української селекції.

Виявляти недоліки у цій самотутній сфері без вагань узялися нові московські контролери Вологжанін, Єлізаветін, Миронов і Єрмаков. А свою некомпетентність від людського ока прикривали завісою з науково-диверсійного «десанту», набраного з невдоволених кар'єристів. У цькувальники записалися Сагач, Шульга, Мельниченко, Погорелов, Корінний,

Гринчук, Горбенко, Долгополов, Клецький, Кузьмінський, Шевчук та ще дехто. Штаб «месників» отаборився в бібліотеці сільгоспакадемії. Там нероби, отримуючи державну зарплату, вишукували в наукових працях призначених жертв хоч чимось подібні слова, речення, абзаци і таврували їх плагіатом та надсилали доноси в політичну катівню. Напружувалися і москвичі, і кияни. Чатували на погром, після якого їм дістануться лаври переможців і трофейні посади.

Не знаю біографій, послужних списків і ділових характеристик московських товаришів. Але не раз пересвідчувався у непохибності формули: «Скажи, хто твій друг, і я скажу, хто ти». Про трьох їхніх «експертів» говорилося вище. Ось стисло про інших дбайливців про силу і розквіт української аграрної науки.

Автори першого листа в КПК професор І. В. Шульга і кандидат економічних наук В. М. Мельниченко справжнього життя академії не знали. Перший — доктор історичних наук — виконував обов'язки професора кафедри історії КІРС УСГА, а 1976 року пішов з академії завідувати такою ж кафедрою Київського інституту народного господарства ім. Д. С. Коротченка. Там оформив пенсію за віком і продовжив працювати професором кафедри історії Київського технологічного інституту легкої промисловості.

Другий, Мельниченко, — співробітник Науково-дослідного інституту будівельних конструкцій. Після закінчення аспірантури 1963 року і захисту вченого ступеня кандидата наук в Українському НДІ економіки і організації сільського господарства змінив шість місць роботи. В Українській сільськогосподарській академії ніколи не працював. У роки війни його батько прислуговував окупантам — був помічником старости.

Михайло Сагач — талановитий пройдоха

Під його сопілку витанцьовували контролери КПК, його волі підкорялися секретарі ЦК Компартії України.

Натхненник наукового розбою в Українській РСР Михайло Федорович Сагач заслуговує пера романіста. «Ох ти й шельма!» — сказав би про такого підлеглого сильний масштабний керівник і давав би йому наступне, непосильне для інших, потрібне колективу доручення організаційного змісту. В людському загалі трапляються унікальні екземпляри шавхових пішаків, які самоходом, без руки гросмейстера просуваються у ферзі. Про таких кажуть: «Де не посій, там і вродить». Світ Божий Михайло Федорович побачив 17 червня 1927 року у містечку Мліїв Городищенського району Черкащини. За фашистської окупації навчався у Мліївському сільськогосподарському технікумі, де від студента вимагалася підписка — вірою і правдою служити рейху. Взимку 1944 року село визволила Червона Армія. Польові військкомати мобілізували на фронт усіх чоловіків призовного віку, включно з народженими у першій половині 1927 року. Але Михайла «чомусь» ця доля оминула. Згадайте розповідь Юрчишина про студентів Михайлівецького технікуму, які навчалися під час окупації...

В автобіографіях при вступі в інститут, аспірантуру, призначенні на посаду, та й в особистій справі військкомату Сагач власноруч писав: «В партизанском движении и подпольной работе не участвовал». Але 1977 року, коли організатори Мліївського підпілля відійшли в кращі світи, Городищенський райком і Черкаський обком партії взяли до уваги свідчення Михайлового брата Федора і визнали його учасником підпільної патріотичної організації. Значно пізніше своє

рішення скасували як помилкове. Але ж не втрималися перед тиском добродіїв із КПК і посвідченням підпільника його таки вшанували.

Оцей «патріот-підпільник» зманіпулював тупоголови-ми партійними контролерами так, що вони за його наклепами виключили з членів компартії В. В. Юрчишина, який усю війну самовіддано трудився на оборонних заводах. Та ще й оголосили сувору догану В. П. Ключникову, ровеснику Сагача, який 17-річним пішов на фронт добровольцем і якого від КПКівців захищали однополчани, у числі яких був навіть Герой Радянського Союзу.

Цей ганебний прецедент переконує будь-кого, що Комуністична партія Радянського Союзу загнивала з голови. І що вірус слабоумства генеральних секретарів Брежнєва, Андропова, Черненко і Горбачова вражав їхнє оточення. Можливо, вожді слабіли і від бацил нерозбірливості, які плодили і розносили деякі надміру сміливі працівники апарату, за діями яких мало б стежити пильне око. Поведінка не всіх нащадків приматів цивілізується синхронно. Якщо дресирувальник загається, мавпа потягнеться за гранатою. З піднебесся Центрального Комітету не всім удавалося і земні істини сприймати, і розуміти життя людей.

Як із багажем знань, отриманих у Мліївському німецькому технікумі, Сагач зумів оминати беріївські чистилища і 1951 року не тільки закінчити Київський сільськогосподарський інститут, а й залишитися в ньому на посаді секретаря комітету комсомолу? Це вже, мабуть, стерлося з пам'яті і Всевишнього. Таке сходження міг здійснити тільки вроджений кар'єрист. Він легко крокував по стелі і вище. Ніби віртуоз-скелелаз, легко торував службові перелази. Без корисних для виробництва досліджень, із мінімальним викладацьким досвідом досягнув кар'єрного піку — обійняв посаду проректора. Став другою

посадовою особою в академії. Не вміючи доносити знання до студентів, очолив навчальний процес.

Імовірно, тому навколо Сагача гуртувалися мастаки цькувати, переступати всі межі. Роздмухувалася історія з кримінальним душком. Одним із перших у цю компанію дезінформаторів збочив голова колгоспу ім. Леніна Яготинського району Г. Т. Дзюба. І став перекроювати державне господарство на Сагачеву скатертину-самобранку, на територію газдування його компанії. За це Дзюба заочно навчався чотири роки замість шести, отримав диплом академії і, як здібний комбінатор, амбітно взявся до кандидатської дисертації, хоч у власноруч написаній заяві допустив 14 помилок. Сагач переслідував викладачів зоотехнічного, а потім лісотехнічного факультетів, які відмовлялися ставити хороші оцінки цілковито не здатному і не бажаючому навчатися сину голови О. Г. Дзюбі. Закінчилася ця «малина» для Г. Т. Дзюби шістьма роками ув'язнення.

До всього секретар парткому Сагач узяв на посаду технічного секретаря якусь добродійку Демус. Виклопотав для її доньки квартиру, хоч вона жодним чином не була пов'язана з академією. Скориставшись абсолютною довірою шефа, Демус-мати привласнила велику суму партійних внесків і в процесі розслідування звела рахунки з життям.

Сагач дав письмову вказівку голові житлово-будівельного кооперативу Козьякову включити в члени кооперативу якусь М. М. Подольську, яка не працювала в академії і мала у Києві приватний будинок. За місяць їй, невідомо як і невідомо за які заслуги, надали квартиру, призначену викладачеві Федоренку, учасникові Великої Вітчизняної війни.

Сагач підписав наказ про зарахування в аспірантуру раніше судимого головного інженера Укрплемтресту Мрачковського, з яким приятелював. Впливав на прискорення захисту

ним кандидатської дисертації. Згодом за розкрадання коштів в особливо великих розмірах та навмисне вбивство Мрачковського 1975 року засудили на 15 років.

Ось так — із твердим переконанням стверджую — цілеспрямовано із рафінованих злостивців підбирався гурт помічників московських контролерів. А замішаний ними бруд розносився по шостій частині планети впливовими союзними виданнями, на публікації яких мусили реагувати всі управлінські органи. Такий тоді існував порядок.

Вище згадувалося, що С. Вологжанін прибув до Києва 15 березня 1976 року. Вже 20 квітня газета «Правда» надрукувала фейлетон «Мысли напрокат» про плагіат у дисертаціях Олефіра, доктора наук сільгоспакадемії, кандидатів наук: Кравченка, заступника міністра сільського господарства; Ліпка, голови Черкаського облвиконкому; Даниляка, заступника міністра харчової промисловості. Ця ж газета 2 липня 1976 року оприлюднила статтю «Обходные пути закрыты».

У серпні 1976 року журнал «Коммунист» опублікував статтю голови КПК при ЦК КПРС А. Я. Пельше «О некоторых вопросах дальнейшего усовершенствования партийного контроля». Віддавна склалася ілюзія, що пером цього члена Політбюро, комуніста з 1915 року, пишуться тільки неспростовні істини. І в статті він переможно проголошував, що в Українській сільськогосподарській академії виявлені факти серйозних порушень під час присудження наукових ступенів, зловживання, сімейність. При цьому ще й ректор Юрчишин і декан Олефір допустили наукову недобросовісність. А Пельше з комітетниками навели порядок.

Зрозуміло, що ці факти представив центру Сагач із компанією. Та ще зумів пошити в наклепники і втягнути в розправу над Юрчишиним еталон партійної чистоти, самого голову КПК. Це свідчить про те, що 78-річний Пельше хворів на

тяжку форму політичного дальтонізму, а його комітет вражав бацилами розтління світовий комуністичний альянс. Адже на його вимогу ВАК прискіпливо вивчила запаплюжену дилетантами дисертацію й устами академіків пояснила не переобтяженому навіть інститутськими знаннями Арвіду Яновичу, що вона має належну наукову цінність і не містить плагіату. А партійний квиток Юрчишину, не соромлячись, саме товариш Пельше повернув за два роки до вічного переселення у Кремлівську стіну. Навряд чи й покліпав позиченими у Сірка очима... Непомітно було, щоб його всохла совість хоч защеміла і він попросив пробачення за понівечену долю порядної людини, видатного науковця. Чи запитав своїх опричників: «Із ким ви сплуталися і куди мене втягнули?».

«Литературная газета» 20 жовтня 1976 року в статті горезвісного І. Єрмакова із Комітету народного контролю СРСР і журналіста О. Мороза «Ради степеней» ошелешили читачів повідомленням, що Юрчишин із 393 сторінок докторської дисертації списав у когось 250. А в підручнику, підготовленому кількома вченими, із 10 глав чотири списані Юрчишим в інших авторів. Хоча в цьому підручнику є тільки дві глави авторства Юрчишина. Ці борці за чистоту науки ще й застерігали тих, хто піднімав голос на захист ректора, академії, української науки: «Ми стежимо за вашим гуртуванням, плагіатори».

Ця ж «Литературная газета» 28 червня 1978 року опублікувала ще одну статтю Єрмакова і Мороза «Право називатися учёным». Вважаючи себе носіями істини і караючим мечем держави, вони критикують і, зрозуміло, погрожують академіку-секретарю ВАСГНІЛ Лозі, науковому керівникові докторанта Юрчишина Дуброву, у якого буцімто той щось списав, і директорові Всесоюзного НДІ садівництва Грязеву за те, що вони не знаходять у дисертації плагіату. А також виказують

невдоволення тим, що ВАК СРСР і ВАСГНІЛ зволікають із позбавленням Юрчишина вченого звання.

Знову ж «Литературная газета» 2 серпня 1978 року друкує відповідь заступника голови ВАК СРСР Гусєва на статтю «Право називатися учёным», у якій той, уподібнюючись до армійського старшини, погоджується з думкою капітана, що крокодил літає, і «мужнім» голосом додає: «Тільки низенько». Так і товариш Гусєв свариться на весь Союз — хай от закінчиться період літніх відпусток, то ми йому!.. Мовляв, за нами не заіржавіє.

Як ви, шановний читачу, вже знаєте, в жовтні 1978 року Президія ВАСГНІЛ не знайшла крамоли в дисертації Юрчишина і рекомендувала Президії ВАК підтвердити своє рішення про присудження Володимирові Васильовичу вченого ступеня доктора економічних наук.

Наклепники відчули смалене і почали рятувати службові мундири. Буквально по гарячому сліду 1 листопада 1978 року «Литературная газета» вмістила статтю І. Шульги, тоді вже завідувача кафедри історії КПРС Київського інституту народного господарства, «Вопреки очевидным фактам», який обурювався, що ВАК не бачить того, що бачать вони з Сагачем і компанією, та не позбавляє Юрчишина вченого ступеня. Не виконує беззаперечного розпорядження партійних контролерів.

Та й останні не довірялися волі року. Та ж «Литературная газета» друкує статтю «Неудачный директор», у якій Вологжанін і Мороз звинувачують уже директора Всесоюзного НДІ кібернетики в тому, що він не виявив у дисертації Володимира Васильовича плагіату.

18 липня 1979 року «Литературная газета» друкує черговий пасквіль «Причина безответственности», у якій киянин, доктор медичних наук Антипенко наполягає на катуванні доктора економічних наук Юрчишина.

19 вересня 1979 року «Литературная газета» вибухає статтею тих же Вологжаніна й Мороза «Мудрость под копірку». Імовірно, тепер псевдоправдолюби вирішили свій програш із Юрчишиним посилити новою жертвою — колишнім секретарем парткому академії В. П. Ключниковим, доктором філософських наук. Звинуватили його в науковій недобросовісності, плагіаті і вигадали стражденному і беззахисному вченому бездоказові факти, продовжуючи його шпетити і шкварити. Адже за ним не стоятиме вільнодумний і нескорений московський ВАСГНІЛ! Доручили Інституту філософії Академії наук України ревізувати дисертацію. Українські філософи, до їх честі, не вигнулися у пози угодників і однозначно ствердили: дослідження актуальне і кваліфіковане.

Тоді КПКівці пересилають дисертацію Ключникова спеціалізованій раді Ростовського державного університету. Котрийсь із шукачів істини по телефону радить ректору університету розглядати її з урахуванням статті «Мудрость под копірку», у якій уже критикуються непослушливі українські філософи. Застерігає бути обачливим до власної долі. А ростовчани виявилися не менш гідними громадянами і навіть мужньо протистояли погрозовій команді — біле чорним не визнали.

Наприкінці 1979 року завзяття зібраного Вологжаніним партійно-літературного десанту остуджували невдачі. За чотири роки пригріті ним нездари проревізували 356 дисертацій. На вимогу КПК доноси прискіпливо розглядали сотні солідних учених і управлінців. Урахувавши їхні висновки, Вища атестаційна комісія СРСР відхилила звинувачення і ще раз визнала всі дисертаційні дослідження актуальними і суспільно корисними для свого часу.

Так діяли і діють зібрання учених з великої літери, захищаючи честь еліти суспільства від посягань будь-кого. Зов-

сім інша ситуація була в партійних органах, існуючих на непорушних принципах демократичного централізму. Тоді вказівка із Москви, особливо із грізного КПК, сприймалася як наказ до неухильного виконання. В густій тіні від політичної плахи майже ніхто не відрізняв рішення Комітету партійного контролю від витівок його чиновників-членожерів, робота яких оцінювалася за кількістю здійснених вироків.

Саме під їхнім наглядом партійні розправи велися швидко, часто несправедливо, без урахування жодних пом'якшувальних обставин. Згарячу за клепами отримали партійні стягнення і звільнені з керівних посад 26 здібних і досвідчених учених і керівників. Пізніше всі вони зайняли інші важливі виробничі й наукові висоти. Так, завідувач сільгоспвідділу ЦК, член ЦК Компартії України, депутат Верховної Ради України В. І. Федан, який керував процесом індустріалізації агропромислового комплексу республіки, був, так би мовити, засланий у Запоріжжя на «перевиховання» і своїм рівнем знань вивів у союзні лідери Запорізьке обласне об'єднання «Укр-сільгосптехніки». Його, покараного ні за що, визнали новатором і запросили до Москви, призначили начальником Главку, членом колегії «Союзсільгосптехніки».

Фронтвик, голова колгоспу, відмінник навчання в технікумі, Московській сільськогосподарській академії ім. Тімірязєва, у вищій партійній школі при ЦК КПРС І. М. Кравченко був звільнений із посади заступника міністра, у подальшому очолив главк в українському міністерстві. Покараний завідувач сектору ЦК Компартії України О. В. Фурдіяк став заступником начальника Главку Мінсільгоспу. Його ославленого наступника в ЦК В. Я. Месель-Веселяка в обійми прийняли вчені-економісти. Нині він академік, продовжує плідно працювати. Та й спалюжений В. В. Юрчишин залишався членом-кореспондентом ВАСГНІЛ, завідував відділом в Україн-

ському НДІ економіки сільського господарства, став одним із засновників Національної академії аграрних наук України.

Закриті на вимогу КПКівців 20 спеціалізованих наукових рад невдовзі за рішенням ВАК відновили належні їм функції. За 10 років у них захистили вчені ступені 436 дисертантів, із яких ВАК СРСР відхилила тільки двох.

Затишшя на лінії конфронтації. Спроба оговтатися

Наслідки чотирирічного гарцювання московських контролерів із київськими прислужниками по українській аграрній науці і науковцях сумні. Гальм, які стримували розвиток досліджень чи несправності керма, що не туди спрямовувало науку, не виявили. Всі під гарячу несправедну руку політично засуджені науковці і керівники після уважнішої оцінки інкримінованих їм звинувачень — реабілітовані. Але густа дощова хмара, яка обіцяла скропити українську науку благодатною вологою, прогріміла нищівною грозою з градом, вибила обнадійливі сходи, змила родючий прошарок.

Щоб сповна розуміти наслідки, треба знати істинні причини. Звичайна річ, посилювалося логічне запитання: «А судді хто?». Після одинадцяти (!) газетно-журнальних паплюжень української аграрної науки літературна творчість московсько-київських «правдоборців» на якийсь час причаїлася. Цілком можливо, тому, що здорові сили академії й партійних органів почали придивлятися до заколотників. Чого, мовляв, вони домагаються, чи компетентні в оцінюваних справах? А під чесним і прямим поглядом підступна людина ховає очі, ніяковіє. Зверніть увагу на миттєве здування пихи зверхника, коли ви просите його ще раз представитися і, перепитую-

чи «Як, як?», почуте прізвище і посаду повільно записуєте у свій блокнот. Це ефект дії психологічного прицілу, побоювання наступного тиснення на курок.

В абсолютній більшості професорсько-викладацький колектив академії був і залишається висококваліфікованим, чистим і стійким. Він творить своєрідні сполучені судини, якими інтелект, досвід і мудрість старшого покоління переливається у допитливі студентські голови. У процесі постійного спілкування викладачі, доценти і професори дохідливою передачею знань, прикладом життя і поведінки перетворюють юнаків і дівчат на вмілих спеціалістів і організаторів сільськогосподарського виробництва. По суті, хліб і до хліба, включно з ласощами на всенародний стіл подаються невидимою щедрою рукою сивочолих вчителів.

Затяжні перевірки, компрометуючі газетні публікації, масові адміністративні і партійні стягнення породжували плітки, знеславлювали один із провідних у Радянському Союзі навчально-наукових закладів. Настав час, коли у професорсько-викладацького колективу терпець урвався, моральний дискомфорт вимагав очищення від компрометуючої скверни. Хтось із викладачів, розважливий і обережний, надіслав В. В. Щербицькому лист із назвою «Сповідь», у якому розповів хто, проти кого і чому затіяв протистояння, як зішкрябуваний бруд перетворювався на мазку зброю. Як і його, автора-сповідника, втягли в групу злостивців.

Закінчення листа прочитаймо в оригіналі.

«Но все же мне стыдно перед собой и коллективом академии. Бывают же прозрения и после более тяжелых дел. Сказать об этом я не могу никому. Как-то заикнулся Сагачу, так он предупредил, что если что, то чтобы я потом на себя обижался. Со мной будет то, что бывает с предателями. И я понял, что действи-

тельно предатель, но не его интересов, а просто бесславно предал имя “альма-матер”. И это для меня хуже всего. Оно меня буквально изнемогает.

Вот почему я решился написать об этом в ЦК. Сейчас это уже ни к чему, а все же мне легче. Было бы лучше и честнее, если бы я набрался храбрости и сказал раньше об этом откровенно. Но весь мой поступок, о котором я написал, не указывает на мою храбрость. А к тому же Сагач слов на ветер не бросает. Он сумел выйти сухим из своей непосредственной причастности к делу двух докторов наук, профессоров, ректора и секретаря парткома. То я для него просто никто, и ему ничего не стоит раздавить меня без всякого сожаления и без всяких следов».

По суті, автор, член злочинної групи, що під маскою борців за чесноти займалася компрометацією викладачів, а відтак усієї академії, усовістився та, сподіваючись на захист Щербицького від помсти організаторів, викривав істинну мету її діянь.

Так що ж і чому вертілося навколо Української сільськогосподарської академії?

Юрчишин, із якого все починалося, витримав страшенні моральні тортури і залишився благородною і совісною людиною, прогресивним ученим, доктором наук, професором, членом-кореспондентом ВАСГНІЛ і членом КПРС. Його звільнили з посади ректора академії і забули. Правомірне запитання: а навіщо шановану людину тероризували і за що звільнили?

Чому, знівечивши, його переступили й паплюжили інших, йому подібних?

Тому, що той шабаш в українській аграрній науці вчинила група дипломованих громадян, які нічого для розвитку суспільства і благополуччя людей не додали. Імовірно, цим науковим статистам нестерпно хотілося хоч якось продемонструвати свою «цінність», підкріпити претензії на посадове підвищення. Додавало їм рішучості те, що ватажок «правдоборців» Сагач був секретарем комітету комсомолу і секретарем парткому академії, досконало опанував специфіку діяльності політичних органів держави. Особливо лазівки до апаратних працівників, які, нехтуючи істиною, хизувалися силою посадових повноважень. Так дилетанти розгортали повзучий напад на талановитих представників управління і науки.

Отож і сталося так, що згряя українських нікчем, опираючись на московських чванливих партійних контролерів, узялася чорнити порядних людей. Як на мене, то це дія моделі української ментальності. Два українці завжди шукатимуть допомоги чужинця для перемоги у сварці між собою. Скільки у нашого брата було ситуативних союзників із татар, ляхів, шведів, німців, росіян! Із самого чорта-дідька, коли свій бив свого, щоб чужий боявся. Соромно й людям сказати про те, що й отаманів свої ж, з найближчого оточення, пов'язували і передавали ворогам.

Читаймо унікальне дослідження академіка Богдана Сушинського «Козацькі вожді України», том II, стор. 60.: «Павло Тетеря (гетьман Правобережної України. — Б. К.) вирішив позбутися такого небезпечного суперника. Як? Та з допомогою доносу. Написав польському королю, що наказний гетьман Богун — зрадник. Якихось переконливих доказів не навів. Але відома формула — “існує підозра” — була в ужитку вже віддавна... Її полякам вистачило. Вони вже давно шукали

нагоди, щоб розправитися з ненависним полковником, який стільки крові виточив за часів Хмельницького. Недовго думаючи, поляки Богуна розстріляли. А заодно взяли під варту і Юрія Хмельницького, на якого Тетеря теж написав не менш “переконливого” доноса. Отак, тільки з допомогою пера та наклепу і прокладав собі Павло Тетеря шлях до абсолютної влади на Україні під протекторатом польського короля».

Подібна доля спіткала легендарного гетьмана Запорозького козацтва Івана Сулиму, гетьмана Українського козацтва Павла Павлюка. На жаль, не тільки їх.

У пошуку відповіді на оте сакраментальне «чому?» спробуймо виходити з відомого постулату: у здоровому тілі — здоровий дух. «Так буває рідко, але буває», — підправляє мене поетеса Лариса Петрова. Загальновідомо, що галузеві, територіальні чи національні утворення, цілі держави успішно діють лише тоді, коли їхні структурні підрозділи і всі громадяни пронизані ясною метою та трудовою самодисципліною. Усвідомлена праця не тільки єднає, а й ріднить людей, вселяє дух патріотизму. Природним прообразом благодатної праці можна вважати вулик. Там кожна із сотні тисяч комах до останнього подиху виконує відведені їй функції. Організатором бджолосім’ї є матка, здатна щоденно відкладати близько п’яти тисяч зародків. Оточення з фаворитів її плекає, чепурить, годує, підтримує в тонусі. Біля льотка чергує пильна варта із дужчих комах — охороняють вхід від чужинців. А в більшості, у вулику трудяги — робочі бджоли. В дружній сім’ї середньосезонна бджілка приносить у стільники до кілограма нектару.

У бджіл ідеальна система продовження роду і справи. Живуть вони якихось 30 днів. Щоденно у вулику народжується і відходить близько двох тисяч особин. Є комахи, що мурують чарунки для майбутнього покоління, що дбають про тільки-но народжений молодняк. Дбають самовіддано. Помира-

юча бджілка останнім земним рухом віддає корм і передає трудові обов'язки своїй молодій послідовниці. В якійсь мірі подібну організаційну схему можна відстежувати у благополучних народів. Придивіться до Норвегії, Швейцарії, Люксембургу, Австрії чи братів-слов'ян із Чехії. Коли б так нам, українцям! А щодо управління Радянським Союзом у часи пізнього Брежнєва і молодикуватого Горбачова, то він скидався на пасажирський лайнер, який вийшов в океан без капітана.

На цьому залишимо політико-ліричний відступ. Спустимося в реалії започаткованої теми. Пікантність згаданих подій обумовлювалася тим, що натхненниками й організаторами групи київських «правдошукачів» виступали контролери КПК при ЦК КПРС Вологжанін, Єлізаветін, Миронов та журналісти газет зі статусом друкованих органів партії. Апаратні чиновники і ласі на сенсації їхні прислужники із журналістів вважали себе палкими поборниками чистоти постулату демократичного централізму й на один копил шили звинувачувальні справи, скажімо, Костромському чи Тамбовському обкомам партії та 3,5-мільйонній Компартії України, яку з високих трибун проголошували бойовим загоном КПРС.

Демаркаційна лінія, по якій розмежовувалася правова компетенція республіканських і центральних органів партії, не встановлювалася свідомо. Щоб за Москвою залишалося монопольне право призначати керівників республік. Мені довелося бути свідком безцеремонного звільнення з посади першого секретаря ЦК Компартії України Петра Шелеста. Офіційно його призначали заступником голови радянського уряду. Суть події прихистилась у перешіптуваних чутках. Його звинувачували у надмірній самостійності, навіть у схильності до націоналізму. Через півроку з високої урядової посади Шелеста, донедавна авторитетного лідера України, тихо ви-

проводили-випхнули на пенсію. Це відбулося за генсека Леоніда Брежнєва.

В часи Горбачовської перебудови партапарат умить відчув напруженість стосунків між генеральним секретарем ЦК КПРС і першим секретарем ЦК Компартії України. Літній В. В. Щербицький, інженер-металург, фронтовик, досвідчений державник, майже три десятиліття очолював Дніпропетровську область, уряд і Компартію України — республіки з 50-мільйонним населенням, засновниці і члена ООН. Молодший від нього М. С. Горбачов, юрист без досвіду роботи за професією, сформувався у комсомолі Ставропілля, краю з населенням 2,8 мільйона чоловік. Там вісім років був першим секретарем крайкому партії. За ним не пройдений шлях, а протоптана вузька поблажлива стежечка. З обранням генсеком Горбачов свої задуми не зіставляв із можливостями, ситуацію в державі визнав «застоєм» і почав усувати його призвідців, до яких долучив і Щербицького. А той не сподівався на позитивні зрушення від марнослів'я Горбачова.

Природно, що серед московського і київського чиновництва визрівало таке явище, як прислужництво, прагнення хоч чимось поглибити прірву протистояння. Зрозуміло, не безкорисливо, а з дальнім прицілом на кар'єрну подяку. Тому всілякі натяки і недомовки переростали в чутки і видавалися за велику політику. Бо людям властиво прогалини у правді заповнювати домислами.

А тепер із вершини владних стратегів спустімося на витоптану арену. З першого погляду у протиборців нібито й однакова мета — поліпшити стан справ в аграрній науці. Якщо ж поглянути уважніше, то і розуміння мети, і бачення шляхів до неї різне. А відтак — протилежна тактика. Контролери наступають, ревізовані захищаються. За контролерами сила союзної влади, яка апріорі нехтує адвокатами із місцевих. Зви-

нувачувані навіть сподіватися на підтримку своїх не можуть, бо республіканські, обласні й міські партійні органи є тільки дрібними трибками в механізмі демонічного централізму. Все продиктоване зверху вони зобов'язані приймати до керівництва і неухильного виконання. Та ще й із завзяттям. Бо старання місцевого чиновника в допомозі заїжджому з центру всіляко віталосся й заохочувалося.

Війни в сфері матеріальній чи моральній ведуться за схожими законами. У протиборців поблажлива усмішка змінюється на зневажливий прищур. Здоровий глузд поступається злісному азарту. Намірами і діями сутічок керує запальність. Перемоги прагнуть і грішні, і праведні, бо світ тримається на тому, що переможці завжди праві. Не підсудні. Та ще й беруть із переможених контрибуцію. Війни закінчуються не з підписаннями актів про капітуляцію і захороненням тлінних останків у братських могилах. А з упокоєнням травмованих душ, зі смертю останнього бійця: хрестоносця, ординця, козака, шляхтича, суворовця, кутузівця, наполеонівця, будьонівця, троцькіста, гітлерівця, сталініста, бандерівця чи будь-кого. Бо живими вони залишаються носіями помсти, тліючими мізками, що загрожують спалахом можливого реваншу.

Тло побоїща української науки ковила-трава не покривала. Протяги несли з нього задушливий сморід несправедливості. Коло співчуваючих невинно скривдженим, бажаючих постояти за правду і честь, ширшало. Вчорашні самовпевнені судді не могли не помічати того, що їхня халепа мутніє і тхне. Знали, що крісло обвинувача і лава підсудних стоять поруч. Тому не поспішали за почеснями переможців. Обставини змушували пильнувати за розвитком подій, дбати про власний спокій. Адже у Москві Вища атестаційна комісія СРСР продовжувала діяти по справедливості. Факти із довідок контролерів КПК спростовувала, а розпорядження когось карати від-

хиляла. Навіть забруднених газетярами науковців на ешафот не відправляла.

У Києві, оговтавшись, придивилися до персон, які визвалися силою партконтролю допомагати владі знищенням удосконалювати науку. Тільки в них — кіт наплакав компетентності, а мораль блищить позиченими у сірка очима. Правдоборець-«волонтер» Мельниченко, наприклад, узагалі далекий від аграрної науки і педагогіки: дрібний чиновник з Інституту будівельних конструкцій. Та ще й син помічника німецького старости в часи окупації. Шульга — професор кафедри історії Київського технологічного інституту легкої промисловості. Пенсійного віку. В історичну науку прийшов із міліції. Учні професора Клецького насписували стільки, що їхні кандидатські дисертації не визнавалися. Долгополов — директор бібліотеки, на дуже далекій відстані від наукового і навчального процесу. Згаданого вище Корінного Києво-Святошинський райком партії виключив із членів КПРС за хабарництво.

Плітки Сагача розглядали на Київському міському комітеті партії. За використання службового становища в особистих цілях, оточення себе догідниками, просування на наукову і громадську роботу скомпрометованих осіб, цькування колишнього ректора його виключили з партії. А міністерство звільнило з посади проректора за аморальні вчинки, несумісні з виховними функціями. Та ще Черкаський обком партії скасував своє рішення про визнання Сагача членом підпільної організації, яка боролася проти фашистів у роки окупації, бо воно приймалося за неправдивими свідченнями.

Перебіг подальших подій можна назвати політичним шарварком. Партійним ералашем. Найняті Центральним комітетом чиновники із КПК викликають у Москву на «виховні» бесіди члена ЦК КПРС, другого секретаря ЦК Компартії Украї-

ни І. З. Соколова і вимагають безумовної підтримки їхніх дій. Вимагають амністувати порушників партійної дисципліни і службових порядків. А потім, не вказуючи на жодні недоліки в роботі українських парткомів, КПК відновлює членство в партії і Сагача, і Корінного. Наполягає на поверненні першому відверто фальшивих документів про участь у підпіллі та поновленні на посаді проректора з виплатою компенсації за прогул.

Ось так. Виходить, що контролер — усім головам голова. Якийсь чиновний шнурок, хай і кольоровий, виставив себе за модельного черевика-всюдихода. Без вагань потоптався по рішенню Київського міського комітету, обраного 129 тисячами українських комуністів, проігнорував думку Секретаріату ЦК Компартії України, члени якого входили до складу Центрального комітету КПРС. Та й звинувачувати його неприпустимо, гріх. Він добросовісно відстоював надпринципові принципи, які йому втокмачували одряхлілі й підсліпуваті лідери партії і держави. Перед ним, побоюючись навіть тіні жупелу націоналізму, прогиналося керівництво України.

Кульмінація: гра на шахівниці... картами в дурня

Незважаючи на погром і розправи, в Києві пошук істини набував організованості. Правда має властивість неминуче прорости і випростатися. Тоді особи, які її топтали і обляпували, постають перед суспільством оголеними дурнями, відповідачами за лиходійство. Зухвалі партійні контролери відчували запах смаленого й почали спішно обставляти свою сумнівну честь й службовий авторитет захисними редутами. Вдарили далекобійними на упередження, на зачистку бойовища.

Газета радянського уряду «Известия» 16 травня 1987 року, через 11 років після бруднуватої затії, надрукувала статтю «Неоконченная история». Її автор, журналіст А. Сахнін, коментуючи десятирічну історію «боротьби» за чистоту української аграрної науки, стверджував, що українська влада потурає всіляким псевдовченим, плагіаторам і компіляторам, підтримує злісні наклепи на чесних учених та вказував на місцеві потуги ревізувати рішення КПК. На підтвердження таких висновків ознайомлював читача тільки із формальною частиною біографій «мучеників»: народився, навчався, захищався, боровся. А про те, що робив, що наробив і чи комусь воно потрібне, про цькування порядних людей — ні слова.

Мабуть, колись після прочитання подібного пасквіля ірландський драматург і публіцист, «батько» гостросоціальної «драми ідей» Бернард Шоу зробив сумний далекоглядний висновок: «Газета — друкований орган, який не бачить різниці між падінням із велосипеда і катастрофою цивілізації». На таку думку його спонукали готові водночас прислужити і святим і грішним журналісти, чий цех уже тоді ріс числом і строка́тів друком.

У радянські часи газети «Правда» й «Известия» вважалися командним голосом партії й уряду, що проголошував незаперечні істини. Систематично в них велася рубрика: «Газета виступила. Що зроблено». Особа, що не зрозуміла чи проігнорувала критику, потрапляла під нещадний адміністративний чи політичний прес. Діючи в рамках тогочасних порядків, В. Щербицький доручив керівникам трьох відділів ЦК підготувати пропозиції щодо реагування на статтю А. Сахніна.

Інспектор ЦК Компартії України Є. Мармазов, завідувач сектору органів державної безпеки і внутрішніх справ відділу адміністративних органів В. Великанов і завідувач сектору сільськогосподарської науки і навчальних закладів відді-

лу сільського господарства і харчової промисловості В. Месель-Веселяк прискіпливо розглянули процес затяжної колотнечі. Визначили тих, хто затіяв і роздмухував ватру з чадним димком. Хто безсовісно тішився і грів біля неї брудні руки.

Назвали причину заколоту, мету його призвідників. Навели факти необ'єктивності контролерів КПК, що намови сприймали за істину. Вивели з тіні організатора скандалу Сагача, який прагнув знеславити і звільнити Юрчишина з посади ректора академії і зайняти його місце. З довідки видно, що Сагач на власній біографії досконало пізнав слабину радянського механізму кар'єрного зростання. Тоді пересічна молода людина йшла в суспільну еліту по управлінській вертикалі, а допитлива — по науковій. За наявності організаторських здібностей могла стати директором чи головою правління; а дослідницького хисту — доктором наук, професором. А ще ж була партія — наш рульовий. Секретарі парткомів пильнували за дотриманням директорами і докторами партійної дисципліни. Чітко визначеного поняття «партійна дисципліна» й обмеження прав секретаря не було. Він міг накласти стягнення і на шефа свого колективу. З висоти політичного щабля був лише крок до господарського чи наукового очільника.

Сагач амбітно орієнтувався на верхній політичний горизонт влади. Протягом шести років був асистентом і один рік старшим викладачем кафедри, а дев'ять років — секретарем комітету комсомолу і секретарем парткому академії. Зростав у парткомівському кабінеті: за сумісництвом став доцентом, очолив кафедру експлуатації і ремонту електрообладнання. Звідси, будучи кандидатом технічних наук непрофільного для вишу напрямку, із скромним викладацьким досвідом прийшов 1966 року на посаду проректора академії з навчальної роботи.

Юрчишина, доктора економічних наук, на посаду проректора з наукової роботи призначили роком пізніше. До захисту докторського ступеня він сім років працював доцентом кафедри організації сільського господарства, завідував цією кафедрою. Та науково обґрунтував перспективи розвитку садівництва і виноградарства у колгоспах Вінницької і Хмельницької областей. Видав фундаментальне дослідження «Економіка порід і сортів плодкових культур України».

Так двоє солідних фахівців, різних за характерами та з протилежним розумінням навчального і дослідницького процесу, стали колегами, змушеними забезпечувати єдину мету: дбати про високу кваліфікацію майбутніх спеціалістів сільського господарства. Зрозуміло, що службові непорозуміння, а то й конфлікти між ними неминучі. Коли ж 1968 року Мінсільгосп СРСР за погодженням із ЦК КПРС призначив Юрчишина ректором академії, Сагач розгорнув проти нього підкилимну війну, про хід якої, сторони, втягнуті в неї, і жертви говорилося вище. Сагач вірив у силу інтриги, вміло піднесеної безпринципним працівникам партійного апарату. Він таких знав немало. Й опираючись на них, піднімався службовими шаблями.

З якихось причин під час підготовки довідки належно не були досліджені біографічні дані Сагача. Так, не оцінено те, що при вступі в партію він не повідомив про навчання в роки окупації у створеному німцями технікумі. Не з'ясовано, чому його, призовника, 1944 року оминув польовий військкомат. Навіщо Сагач сфабрикував посвідчення члена підпільної антифашистської групи.

В архівних матеріалах зберігається робоча замітка як завдання для уточнення.

«Дочка т. Сердюка — колишнього заступника голови КПК при ЦК КПРС Валентина була подругою, навчалася разом з дружиною т. Сагача /Кривошея/.

Тов. Сердюк взяв на роботу т. Могелата помічником голови.

Тов. Караваяев — син відповідального працівника КПК, приятель Сагача, раніше працював в академії, зараз у вищій школі міліції. Погрожував, що ще покаже, посилаючись на Вологжаніна /раніше перевіряв академію — по його матеріалах було рішення КПК/.

Дружина т. Сагача — дочка т. Кривошеї, який працював заст. голови Київського облвиконкому, разом з т. Лутаком (Лутак до 1976 року був другим секретарем ЦК. — Б. К.).

Викликає подив, чому так потужно захищаються люди, які самі, або їх родичі були пов'язані з німецько-фашистськими загарбниками. Тов. Сагач М. Ф. — відновлений в партизанах. Батько Дацишина — реабілітований. Все це підлягає детальній перевірці».

З'ясувати ще й такі питання автори довідки чомусь не встигли чи не змогли.

Ох, ви, там... нагорі! Дивіться в корінь

У вічному броунівському русі до цивілізації народи і держави час від часу зносить до замуленої трясовини або у штормову бурю, а буває — аж у страхітливий бермудський трикутник. На бистрину успіху виходять нації зі здібними стерновими, здатними завжди відчувати глибину під кілем, подихи вітрів та відстань до твердого берега. Одному з лайнерів серед світового океану з назвою «Україна» на капітанів не щастило. Ні «до», ні «за», ні «після» соціалізму. Капітани наші завжди

мали шеврони шкіпера несамохідного судна, причепу до буксира. Хто їх нам тільки не призначав... Монголи з татарами в Бату-Сараї, литовці — у Вільнюсі, поляки — у Варшаві, росіяни у Петербурзі і Москві. Тепер його нам обирають... аж із-за океану. Тому в разі зіткнення з айсбергом незалежні від народу капітани найперше дбають не про задраювання пробоїн і порятунок пасажирів, а обіруч тримають рундук із касою і не зводять очей із персональних шлюпок.

Та повернімося з відступу в колію нашого дослідження. На моє глибоке переконання, принципову й сміливу інформацію, підготовлену трьома солідними і досвідченими співробітниками апарату українського ЦК, треба сприймати як громадянський подвиг. Вони беззастережно і відверто доповіли завідувачам відділів і секретарям ЦК, що широко обговорюваний у суспільстві нібито безлад в українській академії — сфабрикований, спланований, вигаданий. Звинуваченого в плагіаті Юрчишина, з якого ця жорстока трагедія почалася, давно виправдали і захистили, але пошук інших, подібних йому, жертв десятиліттями чинився за підтримки кількох московських партконтролерів і журналістів сумнівної кваліфікації і політичної зрілості.

Демонстрацією нерозбірливості і службової всесильності вони гуртують і стимулюють недіяльне мерехтіння некомпетентних, аморальних громадян, звинувачення яких нелегко, але таки спростовані в союзних органах. Московські стражі не тільки самоправно продовжували перевищувати свої службові повноваження, а й втягували у безчинство партійні комітети і владні структури України.

Три борці із несправедливістю, автори аргументованого виправданого документа в секретаріат ЦК усвідомлювали реальну загрозу можливих для них неприємностей, бо писали не те, що зазвичай хоче знати керівництво. Тому тактовно

ухилилися від рекомендацій, а виклали неспростовні факти, які дають можливість будь-кому зробити логічний висновок: корінь проблеми не в Києві, а в Москві. Без походу з чолобитною до кремлівських воріт протистояння не припинити.

На тлі горбачовського загравання з народом на, здавалося, безхмарні київсько-московські відносини наповзла тінь. Сіряки-партчиновники і газетярі, прикриваючись щитом Комітету партійного контролю при ЦК КПРС, безцеремонно увірвалися в ту мінімальну, а по правді, ілюзорну сферу політичного й адміністративного суверенітету України й погрозово вимагали від влади республіки, обраної комуністами і народом, розправи над ні в чому не винними ученими й керівниками.

Якщо це явище проаналізувати і визначити по суті, то політична розпушта довела до зухвалого нападу кількох зарозумілих московських чиновників на офіційну владу Української РСР, діючу від імені 52 мільйонів громадян. Природа все те, що живе чи росте, наділяє здатністю захищатися. Тому зубастий хижак полює на хвору, ослаблену тварину, дружні сходи сильної пшениці знищують бур'яни або ж охорона бджолосім'ї у вулик чужо комаху не пустить.

Тож і народи обирають владу, щоб забезпечувала добробут, спокій, упевненість у завтрашньому дні. Тоді роль лідера-прапороносця і захисного штабу республіки покладалася на Політбюро ЦК Компартії України, яке понад 15 років очолював В. В. Щербицький. Реакція на зухвалий випадок мала бути адекватною. Скажімо, логічно було б розглянути на Політбюро питання про дії деяких політично незрілих представників центральних органів, які розтлівають українське суспільство й підточують конституційні основи Радянського Союзу.

Або варто було порадити прокуратурі України уважно вивчати заяви наших понад сотню ні в чому не винних учених і

керівників про захист честі і гідності, яких за наклепами хворих на совість і честь «волонтерів» бездумно переслідують московські контролери. Комуś потрібно було ж стати на захист. Нині так практикує Білорусь. Недавно світ здивувала гучна справа: органи правопорядку республіки заарештували генерального директора російської компанії «Уралкалій» Баммертнера «за скоєні зловживання російськими посадовцями і використання повноважень із метою наживи, що завдало суттєвих збитків державним і суспільним інтересам Білорусі». Урок Президента Лукашенка — всім і назавжди! Непорушні права білорусів перебувають під наглядом недремного ока влади, яка твердо захищає національні інтереси і нікому не дозволяє руйнувати білорусько-російські відносини.

Щербицький повинен був якщо вже не зробити принциповий крок, то хоча б скористатися звичаями народної дипломатії. Скажімо, він, член Політбюро ЦК КПРС, із паляницею і шматком сала навідується до члена того ж Політбюро, голови КПК Пельше. За чаєм після обміну протокольними словами про погоду, футбол і голубів Володимир Васильович мав би сказати Арвіду Яновичу щось подібне: «Ви стали комуністом 1915 року, на три роки раніше, ніж я народився. То краще від усіх нас знаєте, що соціалістична революція почалася з виступу народу проти несправедливості. Нині Ваші контролери з українськими «волонтерами» перевищують повноваження і чинять несправедливість. Доказ очевидний: усі викриті ними «недоліки» у захищених дисертаціях Вища атестаційна комісія СРСР спростувала. Втягуючи Вас у чвари, відривають від суспільно корисної праці сотні учених. Зневажається чутлива сфера міжнародних відносин. Користуючись Вашим ім'ям, плямують Вашу честь і порядність. Щоб зберігати Радянський Союз в мирі і спокої, треба приструнити цих надміру ревних псевдоправдолюбів».

Розвиток подій показав, що на сьомому десятку життя і в непростій політичній ситуації кінця 1980-х Щербицький був політично кволим, виснаженим морально і принципово, із слабким духовним здоров'ям. Він не наважився заперечувати центру навіть перед проявом очевидного безглуздя. Сліпо продовжував триматись «Союза нерушимых республик свободных», бо ще не відчував людського ремствування проти формалізму, яке вже нуртувало не тільки на волелюбних майданах, а й у багатьох первинних партійних організаціях. Спримігся тільки на одне: покірно віддати на поталу знахабнілим чиновникам не просто своїх підлеглих, а найвідповідальніших на той час працівників апарату ЦК. Більше того, доручив секретаріату позитивно підтримати статтю Сахніна й шанобливо піднести улесливу згоду редакції «Известий», а якщо по правді, київсько-московському альянсу Сагача — Вологжаніна, як вірнопіддану данину з описом і в пристойній упаковці.

Передсмертний самовирок Секретаріату ЦК Компартії України

Секретаріат ЦК, вищий виконавчий орган УРСР, зібрався 19 серпня 1987 року. Секретарі на протокольних стільцях зазвичай виглядали поважно і значимо. Хоч по суті обговорюваного питання їхні пози були, як після відомої з давнини команди: «На коліна! Шапки геть!». Вони зробили вигляд, що навіть не знають про об'єктивну довідку своїх працівників, і покірно прожували газетну писанину як безсумнівну істину. За цапа-відбувайла визначили працівників свого ж відділу сільського господарства і харчової промисловості. Всі перераховані Сахніним «гріхи» списали на тих, хто вірою і правдою служив тому ж секретаріату.

В одностайно прийнятій постанові вони визнали, що у статті Сахніна правильно відзначаються недоліки, що мали місце в роботі ректорату і парткому Української сільськогосподарської академії, обґрунтовано порушені питання про необхідність оздоровлення обстановки в колективі цього вишу, відновлення справедливості стосовно осіб, яких переслідували за критику.

Редакції «Известий» уклінно доповіли, що наведені в газетній статті факти стали можливими тому, що керівництво академії, Московський (м. Києва) райком і Київський міськком партії, відділ сільського господарства і харчової промисловості ЦК Компартії України не забезпечили повною мірою виконання прийнятих 1976 року рішень КПК при ЦК КПРС «Про серйозні порушення в присудженні учених ступенів і затиску критики в Українській сільськогосподарській академії» і відповідної постанови ЦК Компартії України, протягом довгого часу мирилися з недоліками і порушеннями у цьому навчальному закладі. Перевірки листів, що надходили, проводилися покірно-поверхово, висновки робилися неаргументовані: безпідставно притягнуто до відповідальності ряд комуністів.

Нечуване блюзнірство! Адже на вимогу отих «партстукачів» Вища атестаційна комісія СРСР повторно перевірила близько півтисячі українських кандидатських і докторських дисертацій і в основному знову підтримала свої попередні рішення про присвоєння вчених ступенів. Не підтвердила попереднє рішення лише у двох випадках.

А покарання трьох солідних добросовісних працівників апарату ЦК Компартії України, авторів об'єктивної оцінки ситуації навколо сільгоспакадемії, за діловою кваліфікацією і досвідом роботи компетентніших від будь-кого з перевіряльників, вважаю проявом підступної, вже партійної зра-

ди. Пункт 4 постанови секретаріату ЦК написаний так: «Заступнику завідуючого відділом адміністративних органів ЦК т. Великанову В. Д. і колишньому інспектору ЦК т. Мармазову Є. В. за односторонній підхід до перевірки фактів, викладених в листі без підпису, що надійшов у ЦК Компартії України, поставити на вид. Врахувати при цьому, що вони визнають свої помилки».

Третью з них роль винуватця визначена так: «За безвідповідальне ставлення до перевірки листів, що призвело до необґрунтованих мір покарання ряду членів партії, необ'єктивну оцінку створеної в Українській сільгоспакадемії обстановки і проявлену нещирість т. Месель-Веселяку В. Я. оголосити сувору догану з занесенням до облікової картки і звільнити з посади завідуючого сектором відділу сільського господарства і харчової промисловості ЦК».

Чи воно співпало зі світовою тенденцією, чи гра долі у випадок — автори тієї об'єктивної довідки отримали посадові підвищення за межами Києва. Можливо, тому, щоб своєю присутністю не нагадували про слабодухість секретаріату ЦК, не затіняли лисніючі керівні лики. Мармазова обрали другим секретарем Кіровоградського обкому партії. Він і там проявив себе здібним і компетентним організатором. Був обраний депутатом Верховної Ради, виступив одним з ініціаторів створення оновленої Компартії України. Став вправним менеджером підприємництва. Великанова запросили в Ташкент завідувати відділом адміністративних органів ЦК Компартії Узбекистану. Працював, як завжди, чесно й ініціативно. Пенсіонером повернувся до Києва.

Не лише у нас, у всіх народів зроду-звіку очевидців і ясновидців, м'яко кажучи, не шанують: кого підіпхнуть у багаття, а кого підсадять до шибениці. Згадаймо долю Кассандри, яка пророкувала загибель Трої. Чи Джордано Бруно, філосо-

фа і поета, спаленого за те, що стверджував про нескінченність Усесвіту. Або Миколи Коперника, визнаного єретиком за свідоме переконання про обертання небесних сфер. Варто пригадати Галілео Галілея, фізика, математика, філософа і художника, автора класичної механіки, телескопа і теорії геліоцентричної будови Сонячної системи, звинуваченого після друку книжки «Діалог про дві найголовніші системи світу — птоlemeївську і коперниківську» «у поширенні хибного єретичного учення про рух Землі, яке суперечить Святому письму». Вирок йому писав сам Урбан — папа Римський: «...допитати Галілея під загрозою тортур і, якщо утримається, після попереднього зречення, як дуже підозрюваного у ересі... засудити до ув'язнення Святою Конгрегацією».

Щоб у Москві ні на йоту не сумнівалися у київській покорі порядкам партійної вертикалі, секретаріат ЦК Компартії України запопадливо пішов «місити недобитків православних». Першого схопили пенсіонера, ветерана-фронтовика, члена партії з вогненного 1942 року, колишнього завідувача відділу сільського господарства і харчової промисловості ЦК т. А. Д. Коваленка, який ряд років був ще й помічником Щербицького, депутатом Верховної Ради УРСР. Стару і хвору людину звинуватили у низькій вимогливості до працівників відділу, які колись займалися перевіркою листів і допустили необ'єктивні висновки. Йому оголосили сувору догану. Чи не тому невдовзі з нею він ступив до похмурого владика царства мертвих Аїда?

Його заступника віддали на закляння в оригінальній обгортці. Цитуємо: «За серйозні недоліки в організації виконання постанов КПК при ЦК КПРС і ЦК Компартії України по Українській сільськогосподарській академії, невжиття необхідних заходів до нормалізації обстановки в цьому вузі т. Мезенцев М. Ф. заслуговує суворого партійного стягнення. Але,

враховуючи, що він звернувся з заявою про увільнення від обов'язків заступника завідуючого відділом сільського господарства і харчової промисловості ЦК за станом здоров'я і визнав свої помилки, увільнити т. Мезенцева М. Ф. з посади, що займає, у зв'язку з виходом на пенсію».

Першому секретарю Московського (у Києві) райкому партії т. Е. В. Зинюку оголошено сувору догану. Секретарю парткому Української сільськогосподарської академії т. В. П. Шевченку оголошено сувору догану з занесення до облікової картки і звільнено з посади. Та ще передавалася усна вказівка голові Держагропрому УРСР т. Ю. О. Коломійцю понизити на посаді колишнього завідувача сектору сільгоспвідділу ЦК т. О. В. Фурдіяка, який очолював відділ цієї установи.

Безпринципність діянь Секретаріату ЦК, стражника канонів моралі і законів про працю, — в тому, що потуранням меншого зла породжувалося зло масштабніше. Кодекси честі генерала і сержанта різні. І кара за однакові провини різна. Бо, скажімо, слабодухість генерала призводить до втрати цілої дивізії, а сержанта — кількох бійців.

Допомагати секретарям ЦК не заплямувати парадні віцмундири й упевненіше визнавати біле чорним визвалися номенклатурники високих рангів, розраховуючи на подяку посадовим підвищенням. Так і сталося. На жаль. Бо від ментальності Сагача вони відрізняються лише владними поверхами.

Як згадує Віктор Якович Месель-Веселяк, особливо заподливо видавали чорне за біле тільки-но призначений завідувати відділом організаційно-партійної роботи А. Корнієнко та член парткомісії П. Павленчик. Перед виголошенням вироку старший за віком і посадою Мезенцев зашарівся, але таки підіпхнув до гільйотини підлеглого, якому, мовляв, передовірився, а той його підставив.

Москві, редакції газети «Известия», а відтак гурту стукачів Вологжаніна секретаріат ЦК Компартії України, сліпо демонструючи вірнопідданість бозна-кому, доповів про вжиті заходи, про покірне виправлення, по суті, вигаданих злостивцями недоліків покаранням ні в чому не винних людей. Газета друкувалася величезними тиражами, розповсюджувалася від Сахаліна до Калінінграда й з інтересом читалася. В очах мільйонів радянських людей українці, пригинаючи коліна, посилали невинні голови попелом.

Незрозуміла тяганина навколо Української сільськогосподарської академії роками не стихала. На безперечному хліборобському авторитеті України проросли хворобливі штучні виразки, які загрожували моральним приниженням усього суспільства. На куполі аграрного собору України знищувався талановитий розпис авторитетів науки, і на оголених площинах переможно гноїлися написи парканних умільців». Дехто з радістю потирав руки, розіклавши папери для чергових п'ясківлів.

Сотні тисяч аграрників, випускників академії, науковців навіть з інших галузей сумнівалися у достеменності лайливих діагнозів і дієвості політприпарок. Відчувався неспокій і у творців несправедливого вироку. Усвідомлювали, що їм нічим спростувувати оскарження навіть адвоката-початківця. А тут ще на очах, як докори совісті, зростав авторитет тих прямих авторів, по суті, бойової, хоч і в мирний час, і життєтвердної довідки.

Принциповість Колегії Вищої атестаційної комісії СРСР

У Москві «золотоглавій» крім пустодзвонів було немало й розсудливого люду: сивочолих урядових мудреців, які рішуче виступили на захист українських учених від знавіснілих парт-контролерів. Проти них одним із перших виступив заступник завідувача сільгоспвідділу ЦК КПРС Ю. В. Седих. На жаль, його серце не витримало цинічної боротьби, зупинилося після обширного інфаркту.

Непрístupною для злостивців твердиною височіла очолювана В. Г. Кирилловим-Угрюмовим Вища атестаційна комісія СРСР, її колегія й експертні ради. Не дивлячись на погрози і підступний шантаж газетярів, комісія ревізувала декілька сотень захищених дисертацій і практично по всіх підтвердила високу наукову цінність.

Колегія ВАК СРСР уважно вивчила факти і звинувачення, викладені в статті «Неоконченная история», та направила редакції «Известий» відповідь, яку газета не наважилась надрукувати. Її текст оприлюднено у «Бюллетене Высшей аттестационной комиссии при Совете Министров СССР» у січні 1989 року, який друкувався накладом 24,2 тисячі примірників. Де-що скорочений виклад в оригіналі звучить так:

«В редакцию газеты "Известия"»

Газета "Известия" 15 мая 1987 г. опубликовала статью А. Сахнина "Неоконченная история", в которой затрагивалась группа вопросов, связанных с присуждением в 1959–1977 гг. ученых степеней и присвоения ученых званий ряду сотрудников Украинской сельскохозяйственной академии (УСХА).

После этой публикации экспертные советы ВАК СССР провели изучение фактов, изложенных в ста-

тье и касающихся аттестационных дел о присуждении В. В. Юрчишину ученой степени доктора экономических наук, Ю. Я. Гапусенко и А.В. Шкилеву — ученой степени кандидата экономических наук, В. П. Ключникову — ученой степени доктора философских наук, А. М. Жданову и А. В. Жадан — ученой степени кандидата сельскохозяйственных наук.

При рассмотрении материалов аттестационного дела В. В. Юрчишина в заседании экспертного совета по экономическим наукам 27 января 1988 года принял участие А. Сахнин и сопровождавший его кандидат экономических наук П. Коренной. Вопреки своему обещанию, высказанному в статье “Неоконченная история” о готовности “представить документальные доказательства как по приведенным фактам, так и по тем что остались за пределами статьи”, сделать это Сахнин отказался.

22 июля 1988 г. Президиум ВАК СССР, рассмотрев подробную справку об экспертизе диссертаций и аттестационных дел перечисленных выше лиц (в том числе и о дополнительной экспертизе после опубликования статьи “Неоконченная история”) принял постановление о том, что нет оснований для пересмотра ранее принятых решений о присуждении им ученых степеней.

ВАК СССР, разумеется, не имеет ни права, ни желания вторгаться во взаимоотношения между автором статьи А. Сахниным и В. Юрчишиным. Но поскольку в названной статье подвергаются критике и осмеянию постановление Президиума ВАК СССР и приложенная к нему справка, считаем необходимым высказать свое мнение.

Прежде всего статья в газете “Известия” содержит ни на чем не основанные оскорбления персонально в адрес Председателя ВАК СССР, его заместителя, главного ученого секретаря, других сотрудников аппарата ВАК СССР, что мы считаем совершенно недопустимым со стороны серьезной газеты...

В статье сквозит малоприятное недоумение по поводу того, что ВАК СССР, не послушался рекомендаций о лишении перечисленных лиц ученых степеней и званий... автор статьи демонстрирует неумение обращаться с материалами аттестационного дела, не учитывает в полной мере того, что в процессе экспертизы даже защищенные в специализированном совете диссертации могут высказываться (и высказываются) разные, несовпадающие, даже противоположные оценки.

Текст ответа одобрен Коллегией ВАК СССР».

Хочеться доземно вклонитися добросовісним і принциповим співробітникам ВАКу, які від першого пасквіля ще з того 1976 року обороняли українських учених від наклепників. Злотворцям вдалося підставляти невинні голови тільки під каральний меч верхівки ЦК Компартії України. Бо там при політичних розбірках нерідко страх за цілість власної шкури деформував розуміння честі, справедливості і дисципліни, плодив прислужництво.

Можливо, насланого на Юрчишина Іродом партконтролера Вологжаніна Всевишній нейтралізував особистістю голови ВАК СРСР В. Г. Кириллова-Угрюмова. Вони погодки. Віктор Григорович народився 1924 року і 22 червня 1941 року, в день віроломного нападу фашистів, добровольцем пішов на

війну. В грудні був тяжко поранений, став інвалідом. Поступив у Московський механічний інститут боєприпасів. Із дипломом відмінника закінчив аспірантуру, захистив кандидатську і докторську дисертації. 34-річним став ректором тоді вже легендарного Московського фізико-технічного інституту. В долі ректора Української сільськогосподарської академії Володимира Юрчишина віддзеркалювалася життєва стежина Віктора Григоровича Кириллова-Угрюмова, і він, фронтовик, рішуче захистив самовідданого трудівника тилу.

Прискіпливо придивлялися до розвитку економіки України і в Держплані СРСР. Оптимізм українських рапортів там не завжди поділяли. Навпаки, стверджували, що за показниками інтенсивності вона поступається Білорусії, Молдавії і прибалтійцям. Ось публічна позиція заступника голови Держплану в ранзі міністра СРСР Миколи Павловича Гусєва, державника з великим досвідом. Він після закінчення 1932 року Воронежського сільськогосподарського інституту виріс від агронома господарства в Киргизії до заступника наркома землеробства країни. У роки війни був заступником міністра сільськогосподарства СРСР, організовував виробництво продовольства для фронту східніше від Уралу.

Микола Павлович активно сприяв Всеволоду Івановичу Федану, начальнику Головного управління ремонту техніки, члену Колегії Всесоюзного об'єднання «Сільгосптехніка» у створенні потужностей науково-виробничого об'єднання «Ремдеталь» машинобудівного профілю. До його складу входило 16 механічних заводів, науково-дослідний інститут, конструкторське бюро та 8 експериментальних лабораторій. У той час як Політбюро ЦК Компартії України підкорилося наклепникам й нещадно покарало Федана по партійній лінії і звільнило з посади міністра радгоспів, голова Союзсільгосптехніки О. О. Єжевський запросив опального Всеволода Івановича

до Москви. Оцінюючи масштабність його здібностей, Гусєв на одній із нарад визнав: «Якщо Щербицький нехтує такими організаторами, як Федан, то зруйнує і Україну».

По слизькому юзом

Головного обвинувача на секретаріаті А. Корнієнка того ж 1989 року підняли на кар'єрну вершину. Обрали першим секретарем Київського міського партії і членом Політбюро ЦК Компартії України. Доручили шефство над мером столиці В. Згурським. Знову всупереч законам природної вертикалі владну піраміду уткнули вершиною вниз. Валентин Авксентійович — діловий суперважкоатлет. Випускник Київського політехнічного інституту, інженер-електрик, доктор економічних наук, професор, Герой Соціалістичної Праці, лауреат Державної премії СРСР, голова ради керівників союзних столиць, Москви і Ленінграда. Починав із трудових низів, із монтажника електроліній і залізничних колій. За чверть століття пройшов усі інженерні заводські щаблі аж до генерального директора виробничого об'єднання імені С. Корольова. За його 10-літнє головування в міськвиконкомі Київ відчутно упорядкувався та приріс Оболонським і Вигурівсько-Троещинським масивами.

Анатолій Іванович Корнієнко — легковаговик. Випускник Київського інституту легкої промисловості. Інженер-технолог. Протягом трьох років був бібліотекарем, майстром і начальником цеху Київської взуттєвої фабрики. Потім доля вивела його на комсомольський шлях. Як тоді і вимагалось, добросовісно, краще від багатьох колег творив ілюзію молодіжного ентузіазму на фабриці, в районі і місті. Завзяття помітили, оцінили, обрали першим секретарем ЦК ЛКСМУ. Пристарку-

ватуму, як для комсомолу, 35-річному Корнієнку влаштували чотирирічну практику керівництва — без будь-яких спеціалізованих знань — аграрним Тернопіллям. Потім, за політичним кадровим обрядом, його простажували в республіканському і союзному партапаратах. Та й урешті доручили штурвал столиці.

Навіть із самобутніх володарів басу і дисканту дует, яким заслуховуватимуться люди, навряд чи складеться. Очолуваний Корнієнком міськком партії конструктиву і пружності мерії додати не міг. Потужний Згурський у будь-якій ситуації сам знав, що і як робити. Тому на переході до ринкових умов господарювання легко визначив своє місце у підприємстві. В суверенній Україні попиту на антивміння й антидосвід Корнієнка не могло бути. До виходу на пенсію йому довелося перебиватися випадковим підробітком. На заслуженому відпочинку Корнієнку проблематично було пишатися власноручним здобутком. Душу його навряд чи тішать спогади про вкладені в цій книзі безсоромні пасквілі, суть яких розвіяли вітри змін.

Якщо ситуацію з останнім радянським призначенням керівництва тримільйонною столицею України оцінити за здоровим глуздом, то людина з середньою освітою, а таким є майже все населення Києва, скаже, що свіфтівського ліліпута поставили над Гулівером. І з подивом запитає: «Що, ви там, у тому Політбюро, блекоти наїлися?». Ботаніки блекоту ще називають свистульником чи болиголовом і описують так: «Стебло гіллясте, борозенчасте, цілком голе, буває заввишки понад 3 метри. Листки голі, перисті, розсічені. Квіти білі. Їх медовий запах приваблює бджіл, але нектар і пилок отруйні і для них. Тому рослину рекомендується знищувати».

Ще влітку 1987 року у виснажливій тяганині навколо Юрчишина промайнув кінець керівної ролі Компартії в україн-

ському суспільстві. Тільки комуністична верхівка цього не помітила, бо зарозумілість у стосунках із своїми і бездумне чиношанування чужих столичників багато кого вразила політичною катарактою. Коли газета «Известия» опублікувала статтю «Неоконченная история», в якій журналіст Сахнін, підспівуючи партконтролерам, вимагав від українських владників добити учених і керівників, які вистояли й уціліли за десятиліття терору, секретаріат ЦК Компартії України 19 серпня 1987 року прислужливо виконав команду «Фас!» і вірнопіддано доповів москвичам про розправу над своїм невинним людом.

Цю подію вважаю початком кінця історії радянської України. За два роки після того засідання секретаріату склав повноваження перший секретар ЦК В. В. Щербицький. 16 липня 1990 року з'їзд українських комуністів прийняв резолюцію «Про державний суверенітет Української РСР». І того ж дня Верховна Рада проголосила Декларацію про державний суверенітет України. Почалася нова історія нашої держави.

Для владників усіх часів повчальне нагадування: байдужих до долі бійців генералів, які підсумок битв вичікують у кущах, народи не шанують. А диктатор Сталін нещадно їх засуджував до страти.

Потурання керівниками України зверхнім московським чиновникам, які ігнорували національні особливості й елементарну повагу до українського народу, накочувало потужну хвилю невдоволення людей і розхитувало засади Радянського Союзу. Не в останню чергу і це вплинуло на те, що 16 липня 1990 року на XXVIII з'їзді Компартія України прийняла резолюцію «Про державний суверенітет Української РСР». І того ж дня Верховна Рада проголосила Декларацію про державний суверенітет України, за яку майже в повному складі проголосувала 239-членна парламентська фракція комуністів.

Доперевірялися, дорапортувалися, докозирялися. Не помітили, як від постійного загиджування нечистотами номенклатурні щаблі підгнили, обвалилися. Метастази дрімучого формалізму, названого партійною дисципліною, настільки розповзлись і вкоренились, що підточували єдність партії і цілість держави. Цією реальністю вміло скористалися маститі стратеги геополітичного центру, які світлими днями і темними ночами торували Радянському Союзу шлях у небуття. На історичній спіралі є подібне повчальне застереження. Аналітики стверджують, що у Першу світову війну кайзерівську армію привела до поразки залізна дисципліна, славнозвісний німецький «орднунг». Тому будь-яку вказівку чи команду радять розважливо готувати і з розумом виконувати.

Минуле не спогад, а борозна життя

Історії байдуже, ким ти був і з якого сідала вдосвіта кукурікав. Вона неупереджено записує, що ти зробив і що повчального залишаєш нащадкам. Відстежує, чи стане їм у пригоді вимурувана тобою сходинка. Кінець кінцем Господь усім розподіляє по честі і здібностях.

Дипломованого економіста, кандидата економічних наук Месель-Веселяка, фахівця з 20-річним досвідом успішної роботи в колгоспі, райсільгоспуправлінні і науково-дослідному інституті, нагородженого орденом «Знак Пошани», після 10-річної роботи в апараті ЦК, по суті, видворили із життя суспільства, заборонивши працювати за знаннями і досвідом. Заступник завідувача рідного відділу М. Вечера порадив йому, маститому ученому, влаштуватися лише молодшим науковим працівником із мізерним посадовим окладом.

А він, 49-річний, у розквіті творчих сил і міцний фізично, батько, якому ставити на крило трьох юних синів, мав перебиватися скромним заробітком дружини, Людмили Олексіївни. Неймовірно потрясіння для всієї родини! Особливо для стареньких німецьких батьків. Для них Віктор — зірка на небосхилі, яку вони пестували, яка їх тішила, на яку молилися. Такий психологічний удар витримують далеко не всі. До честі світлої пам'яті академіка Віктора Федоровича Сайка, директора Українського науково-дослідного інституту землеробства, він сприйняв його біду як свою, обійшов перепони Київського обкому партії і призначив морально травмованого вченого на солідну роботу. Тільки зі скромним заробітком.

Із плином часу звинувачений у нескоених гріхах Месель-Веселяк здобув ступінь доктора економічних наук і звання професора. Його призначили заступником директора, завідувачем відділення Інституту аграрної економіки, обрали академіком, головним ученим секретарем президії Національної академії аграрних наук України. Плідну діяльність він продовжує і нині.

Підранок Юрчишин

Навесні 1976 року Володимира Васильовича під тиском контролерів КПК за сфабрикованим звинуваченням виключили з членів Компартії і звільнили з посади ректора Української сільськогосподарської академії. Талановиту людину поранили в самісіньку глибину душі. Тільки ж цим не вдовольнилися, а з якоюсь оскаженою злобою намагалися відібрати докторський ступінь, професорське звання, академічний сан, мандат депутата Київської міської ради. Складалося враження, що мисливці азартно гоняться за підранком,

бо нестерпно хочуть здобич розтрощити в пух і прах, утилізувати і дух, і тіло.

Можливо, зрілому Юрчишину захищатися і вистояти допомагали юнацькі воєнні уроки порятунку від навали фашистських окупантів. Тоді довелося витримати чи не найкрутіший поворот долі. Адже на три частини розірвалася родина, зупинилося студентство, натомість за тисячі кілометрів від дому, на Уралі, навчили бетонувати на будівництві авіаційного заводу. Той важкий на руки, твердіючий із плином часу бетон через пошкарублі мозолі дійсно додав міцності характеру.

Тепер він, висококваліфікований фахівець і відомий учений, змушений захищати авторитет провідного вишу, честь і гідність роду, добробут сім'ї, майбутнє сина і доньки. Від кого? У війну він, як і всі, рятувався від навали чужинців. А тепер — від своїх збочених переродженців.

За 22 роки, половину життя, самовідданою працею, бо і робити інакше, ніж на відмінно, не вмів, в Українській сільськогосподарській академії здолав шлях від аспіранта кафедри до ректора. Знання й уміння до останку віддавав аграрникам і студентам. У кабінет зайшов востаннє. Ознайомився з наказом міністра сільського господарства СРСР В. К. Месяца про звільнення з посади 22 травня 1976 року. Морально до нього був готовий. Тільки одна справа чекати, інша — читати, відчувати себе у центрі важкого факту.

За якихось кілька хвилин перед заплющеними очима промайнуло життя. Зупинилося біля величезного, з терпким осадом на душі запитання. Чому? Він вроджений і високоосвічений науковець, покликаний шукати істину, встановлювати закони її існування. То чому ж Сагач, ніхто і ніщо в науці і педагогіці, як і погрожував, виставив його з ректорського кабінету? І що ж це за суспільний лад, де якісь вертихвости випря-

гають битюга, а з колісні плуга ладнають візки для втіхи на перегонах рисаків?

Забрав зі стола свої книжки, блокноти, ручки, олівці, подякував секретарці за добросовісну співпрацю й пішов у нікуди. Додому, в єдине місце, де його розуміли і чекали. «Якось воно, сину, буде. Не таке пережили», — втішала старенька мама Агафія Гнатівна. І вторила їй, розділяючи щем, дружина Катерина Дмитрівна. Ще на якийсь час залишався завідувачем кафедри статистики і аналізу господарської діяльності академії. Тільки серце не лікують пігулками.

Доручив секретарці запросити своїх аспірантів і докторантів, серед яких були чотири українці, два таджики й молдаванин. Пояснив їм, що у нас прийнято переслідувати оточення опального наставника. Щоб убезпечити їх від неприємностей, він написав заяву про звільнення від доручення бути їхнім науковим керівником і прикріплення їх до іншого вченого. У відповідь почув одноголосне: «Залишимося кандидатами наук, а вас не зрадімо!». І така ситуація тривала не одне десятиліття. Наведемо спогад одного з дисертантів.

Кандидат економічних наук, вчений агроном Олександр Петрович Баранівський згадує переломну життєву подію. Його ще зовсім молодим люди обрали головою колгоспу ім. Дзержинського Володарсько-Волинського району на Житомирщині. Він, син бригадира, з дитинства не мирився з примушуванням колгоспників до праці отими щоденними нарядами, загадуваннями і дорученнями. Тому з перших днів головування шукав як зацікавити людей ініціативно трудитися. Впроваджував господарський розрахунок в бригадах і на фермах, передавав в оренду працівникам їхні виробничі підрозділи. Завдяки цьому колгосп став в числі районних лідерів.

Влітку 1982 року з сільськими новаціями знайомилася група міністерських працівників і вчених для того, щоб узагаль-

нений досвід виробничників схвалити Радою Міністрів і рекомендувати для широкого впровадження. На підсумковій бесіді з колгоспними спеціалістами один із київських гостей, доктор економічних наук Володимир Васильович Юрчишин сказав, що в цьому колгоспі практично здійснені організаційні й економічні дослідження, над якими теоретизують столичні інститути. Виконана ними робота представляє загальнодержавну цінність.

Тому й порадив Олександр Петровичу узагальнити практичні надбання в кандидатській дисертації та визвався бути його науковим керівником. Не гаячи часу, Баранівський прибув до Українського науково-дослідного інституту економіки сільського господарства, у якому Юрчишин очолював відділ. Визначили тему дисертації: «Удосконалення управління в первинних трудових колективах в умовах оренди». Протягом двох років дисертаційна робота була ґрунтовно підготовлена. Претендент успішно склав екзамени з кандидатського мінімуму.

Тільки чомусь адміністрація інституту на засідання спеціалізованої вченої ради дисертацію не представляла. Володимир Васильович заспокоював Олександра Петровича: «Дисертація і ваш авторитет бездоганні. Це наслідок пропалювання забур'яненого іміджу Юрчишина. Вихід у нас єдиний — терпляче чекати». Баранівського підвищували на посадах. Він успішно відпрацював головою Коростишівського районного агро-промислового об'єднання, потім його обрали першим секретарем райкому компартії. Аж 1988 року йому призначили захист дисертації. Обговорення було тривалим, зацікавленим і діловим. Але були й виступи з душком зневажливої зверхності, з примітивним підтекстом.

Головуючий виголосив результати таємного голосування. Із 16 членів ради троє проголосувало «проти». В той час, як жодного голосу «проти» не отримала жінка, яка захища-

ла дисертацію після Баранівського, як він оцінив, досить схематичну і мало придатну для практики. Після засідання Володимир Васильович Юрчишин підтримав свого дисертанта так: «Ваша робота бездоганна. Три “чорні шари” на голосуванні не “проти” вас, а “проти” мене». Як і належало, дисертаційні роботи відправили до Вищої атестаційної комісії СРСР. За два тижні Олександр Петрович отримав з Москви Диплом кандидата економічних наук, хоч інші претенденти чекали рішень ВАКу місяцями. З цього факту Баранівський черговий раз переконався у полярному ставленні до Юрчишина в Києві і Москві.

З часом О. П. Баранівський став одним із лідерів Соціалістичної партії, обирався народним депутатом, призначався міністром аграрної політики України. Тепер успішно займається сучасним виробництвом. І каже, що завжди вдячний долі, яка подарувала на його життєвому шляху дружбу і підтримку академіка Володимира Васильовича Юрчишина, як мудрого порадника і надійну твердь.

За втратами українці не журяться. Від туги за ними і ген не ворухнеться. Бо впевнені, що відібране пращурами у панів і буржуїв та передане нам багатство безмежне. Ось в повісті «Тарас Бульба» гоголівська замальовка широти нашої душі: «Тільки спонукувані сильною користю жиди, вірмени і татари насмілювалися жити і торгувати у передмісті, тому що запорожці ніколи не любили торгуватися, а скільки рука діставала з кишені грошей, стільки і платили». В сумній історії Юрчишина всі владарюючі, управляючі та контролюючі учених-економістів чиновники цілковито зневажали корінний принцип існування держави: прибуток суспільство розвиває, збиток — пригнічує, згортає поступ.

Доктор економічних наук Юрчишин здатний творити, шукати вигоду для суспільства, прокладати до неї підходи. Його

опонент кандидат технічних наук Сагач працював механічно, передаючи вниз формальні розпорядження. Протягом двох років Юрчишина блокували від творчості: викликали, допитували, звинувачували, карали. За таких обставин навряд чи могли б творити навіть суперталановиті, знані світом українські математики Михайло Остроградський чи Георгій Вороной або основоположник нашої математичної культури Володимир Левицький. Тому на віки над українським небосхилом грізно дорікатиме небо: «Що нація втратила від заборони на творчість Юрчишину і що отримала від роботи Сагача?».

Милосердна рука Ботвина

У грудневу заметіль того ж 1976 року опальний Юрчишин відчув промінчик тепла. Ректор академії Григорій Олександрович Богданов запросив до кабінету. На подив, там йому привітно потис руку перший секретар Київського міськкому партії Олександр Платонович Ботвин і послався на погоджену десь у верхах думку: надати можливість працювати за знаннями і досвідом.

Пояснив, що він мав би очолити відділ управління сільським господарством, створений в Українському науково-дослідному інституті економіки і організації сільського господарства ім. О. Г. Шліхтера. Вдвох зайшли аж до директора інституту Олександра Олексійовича Сторожука. Ботвин пояснив мету візиту і, для забезпечення від контролерів, власноруч написав подання на Юрчишина за умови, що директор зараз призначить його на посаду наказом, а пізніше оберуть за конкурсом. Протягом години наказ був виданий. Олександр Олексійович познайомив нового завідувача з невеличким колективом, показав робоче місце й побажав творчих успіхів.

У той час село, яке не так давно рахувало жалюгідні трудовні, збирало вагомий грошовий ужинок від брежньовських реформ. Колгоспи і радгоспи щорічно вкладали в розвиток матеріально-технічної і соціальної бази по 22–25 мільярдів карбованців. Отримували по 30 тисяч тракторів, 40 тисяч автомобілів, 15 тисяч різних комбайнів, по 200 тисяч гектарів меліорованих земель, до 4 мільйонів тонн мінеральних добрив. У буряківництві і овочівництві не стало політниць. Всуціль на фермах впроваджувалося машинне доїння.

Індустріалізація суттєво підвищували продуктивність праці, змінювала трудові відносини. Розгорталася спеціалізація, концентрація і кооперування виробництва. Ставали до ладу птахофабрики, тваринницькі комплекси, комбикормові заводи, тепличні комбінати, ремонтні заводи; створювалися міжколгоспні будівельні, шляхобудівельні і комунальні підприємства, навіть санаторії. Такий вплив капіталу вимагав удосконалення управління виробництвом і збутом продукції. На відділ Юрчишина покладалася аналіз цього процесу, вивчення перших кроків новаторів, підготовка рекомендацій для спеціалістів господарств, які затверджувалися республіканськими міністерствами і відомствами.

Володимир Васильович потрапив у рідну стихію: завжди любив викладати з подій логічний ряд і прогнозувати його продовження. Тому швидко заговорив однією мовою з невеличким і дружним колективом. І вже за рік з-під його пера вийшов ряд актуальних і конструктивних досліджень: «Методичні рекомендації по організації вивчення якості праці і продукції», «Планомірність і пропорційність у здійсненні міжгосподарської кооперації», «Управління розвитком садівництва» та інші. За наступні два роки фахівці галузі отримали «Методичні рекомендації по обґрунтуванню нормативів основних виробничих фондів в садівництві», «Методичні ре-

комендації по розробці і впровадженню комплексної системи управління якістю в сільському господарстві», «Організаційні фактори управління міжгосподарським кооперуванням», «Промислове садівництво: сутність і деякі питання планування», «Актуальні питання удосконалення управління сільським господарством».

Горбачовська перебудова спровокувала зливу політичних та адміністративних змін, впровадження яких вимагало економічних розрахунків, організаційних удосконалень, пристосування до різних природно-кліматичних зон. Замість традиційних міністерств з'явилися державний і республіканські агропроеми, в районах — агропромислові об'єднання й агрокомбінати. Вперше відкривалися можливості для налагоджування співробітництва з іноземними партнерами. Розширювалися і функції інститутського відділу, який отримав назву «Відділ теорії та методології аграрної політики». А дещо пізніше — «Відділ аграрної та соціальної політики».

Рветься на тонкому

При створенні 1990 року Національної академії аграрних наук України Юрчишина обрали академіком, одним із фундаторів її економічного відділення. Навколо нього згуртувалися одностайні, відомі економісти-аграрники В. Андрійчук, В. Нелеп, О. Онищенко, В. Трегобчук, Л. Шепотько, О. Шестопаль і розгорнули наступ на невиважене, компанійське реформування агропромислового комплексу України. Вершиною оцінок ними негараздів можна вважати статтю в газеті Верховної Ради «Голос України» з назвою «Велика шкода».

Погляди і пропозиції Юрчишина не знаходили розуміння в керівництві Інституту аграрної економіки. Хто ж його по-

важатиме? Коли всуціль пропаганда без угаву звітує, що наш аграрний сектор майже рівня французького, а якийсь Юрчишин стверджує, що за більшістю показників соціально-економічного розвитку села Україна стоїть нижче колишніх республік європейської частини Союзу. Що і виробництвом продукції в розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь, і на одного жителя поступається балтійцям і білорусам. А за виробництвом м'яса і молока — відчутно. І затьмарює оптимізм статистикою, яка точно знає, що білоруси виробляють на жителя 115 кілограмів м'яса і 721 літр молока, а українці відповідно — 84 кілограми і 465 літрів. А гектар угідь у білорусів на третину продуктивніший на молоко і на п'яту частину — на м'ясо.

Та ще й пояснює, що такий стан є наслідком недосконалої організації виробництва. Наближені до влади вчені слухняно повторюють догми іноземних «доброзичливців», що нас у Європу заведе землевласник, подібний до американського фермера чи німецького бауера, Юрчишин закликає жити власним глуздом: кооперувати господарів і галузі. Урядовцям хочеться чути одноголосся мелодійного хору науковців, а його думки звучать з власного розуму.

Характер у Юрчишина твердий, він не поступається переконаннями. «Вже далекого 1992 року, — задує академік, — мені, голові Київського обласного відділення товариства «Знання», доручили прочитати в Дніпрі лекцію про напрямки реформування агропромислового комплексу. У Києві один із заступників голови Українського товариства застеріг, що Дніпропетровщина “русскоязычная”, і порадив виступати російською мовою. У відповідь почув: “Я вас не підведу”. Те саме порадив мені і голова Дніпропетровського обласного відділення товариства».

А з трибуни Юрчишин заговорив українською. Хвилин десять відчував, що тисячна зала від подиву принишкла, ніби

оторопіла. Через півтори години відповідав на письмові запитання. Більшість була написана українською. Насамкінець зачитав записку, яку зберігає донині.

*Спасибі вам за рідну мову,
Що наче музика звучить.
Таку пісенну і чудову,
Що нас любові хай навчить:
До рідного краю, до селянства,
Порядності і простоти.
І душі звільнить хай від чванства,
Навчить до істини іти.*

Підпис:

*Колінько З. Д. — бухгалтер колгоспу
ім. XXI з'їзду КПРС Синельниківського району.*

Слухачі нагородили академіка і бухгалтера гучною овацією.

Надто раціональний і творчо продуктивний Юрчишин в інституті декому створював психологічний дискомфорт, бо затіняв керівництво. За науковим багажем й інтелектуальним потенціалом воно значно поступалося не тільки цьому завідувачому відділом. Чаша терпіння переповнилася 2006 року на відзначенні 50-ліття інституту. Тоді ж виповнювалося і 30 років від початку роботи в інституті маститого академіка. У півторагодинній підсумковій доповіді директора інституту П. Т. Саблука не прозвучало жодного слова про Юрчишина, про колективи трьох очолюваних ним відділів.

Уранці Володимир Васильович зайшов до Петра Трохимовича запитати, чому в промові проігнорована оцінка кількох десятків здібних учених, які з ним працювали? А той зніяковіло відповів: «Що написали, те й прочитав». Наступного дня викликав у кабінет і випалив накипіле на душі: «Ви вже у та-

кому віці, що не можете усвідомити те, що говорять вам аспіранти. Вам час іти на пенсію». Юрчишин збагнув, що команда, яка під виглядом реформ сліпо і покірно проштовхує чужі підступні наміри зруйнувати українське село, надалі терпіти його заперечень не буде.

Вийшов у приймальню, попросив у секретарки листок паперу, написав і передав Саблуку заяву на звільнення. За кілька тижнів у кадровиків забрав трудову книжку і самітно, як колись із ректорського кабінету академії, пішов додому. З маститим академіком директор інституту розійшовся з полегшенням, як із недобросовісними прибиральницею чи двірником.

На думку академіка В. Г. Андрійчука, професора Київського національного економічного університету, відтоді солідними науковцями Юрчишин сприймався в іпостасі гордого переможця, «людини-особистості, якій органічно притаманні високі загальнолюдські, наукові, духовні, гуманістичні та національно-патріотичні чесноти», — напише він офіційно. Чергова опала викликала солідарність поміркованих колег, додавала ділової ваги в наукових колах, ширила гурт однодумців.

Чудеса з чудес віками дивують світ тому, що недоступні ні людським рукам, ні розуму. Слава Богу, не під силу нам їх розкласти, перебрати, перемити, перемастити і зібрати на свій розсуд. Тому в неосяжному біополі землі приречено слідуємо за німими покликами інстинктів. З волі Господньої кожний знаходить свій хліб насущний, надійних друзів, споріднену душу для продовження справи свого життя. За якимось покликом природи елементарно сходяться і з півслова розуміються люди одного рівня.

Майже безмовно можуть спілкуватися не тільки піаністи, шахісти, математики, лікарі, хіміки чи інші галузевики, а й представники трудових професій. У Чехословаччині, коли

працював радником радянського посольства, був свідком незабутньої картини. За моєї ініціативи район Простейов Південноморавського краю відвідували буряківники Могилів-Подільського району Вінницької області для обміну досвідом. Господарі розмістили двох механізаторів і ланкову не в готелі, а в домівках їхніх колег. Третього дня навідуюся до них із Праги. На тракторному стані і на полі чую двомовні дуети. Тривало гармонійне спілкування українською і чеською мовами. Без перекладу. Зазвичай усі наші делегації супроводжувалися перекладачами.

Економічний Афон

Економісти — талановиті цеховики, покликані відкривати закони існування й динаміки капіталу, прокладати сприятливі для його множення потоки і регулювати їх повноту. Інтернаціональна мова економістів тримається на цифрах. Вони орієнтують суспільство на властивість цінностей накопичуватися. Бо гроші завжди течуть до грошей, і багаті багатшають. Професійну економічну верхівку оздоблюють два піки. Перший, нетлінний, — учені за покликом душі. Теоретики з глибокою ерудицією, бездоганними знаннями і стерильно чистою совістю. Другий пік антагоністичний. Його обсідають чиновники з ученістю, здатні обгорнути в ілюзію доцільності будь-яке керівне рішення.

Економіка у трактуванні стародавніх греків означає уміння дбайливо жити і старанно господарювати. Економісти — вічнозелене гроно народу зі щоденним благодатним урожаєм і своєрідною спеціалізацією. Одні, подібні до археологів, «копають» і аналізують на полі статистики. Інші пророкують завтрашній день. Треті на слизьких ринкових потоках перемере-

люють товар на гроші. Серед економістів, як і серед музикантів, є прототипи оркестрантів, солістів, віртуозів; є і композитори, які пишуть хто легку, а хто класичну музику.

Каста економістів, творців соціальних і політичних укладів держав, шанується світом нарівні з класиками мистецтва. На її центральному почесному місці возвеличується Адам Сміт, який 1776 року, в рік створення США, видав книжку «Дослідження про природу і причини багатства народів». У ній відтворена концептуальна мораль «економічної людини», якою рухає егоїзм і прагнення до наживи. Оптимістично описана «невидима рука ринку»: «Діючи у своїх корисливих інтересах, кожний із нас не тільки збагачується, але й примножує багатство суспільства». Теорію Сміта адаптував до мінливих часів цілий ряд економістів. Ґрунтовно її проревізував Карл Маркс, закликаючи пролетарів усіх країн єднатися проти гнобителів-роботодавців.

Шведський національний банк 1969 року встановив Нобелівську премію для новаторів-економістів, яка вже присуджена 78 ученим. Серед них немає жодного українця. Питаєте, чому? Гадаю, з простої причини. У нас розшиту золотом мантию вченого-економіста не приміряють за рівнем інтелекту, а натягують на масу тіла слухняних обліковців. Тому ж у нас після революції 1917 року при переході з укладу «за Смітом» на уклад «за Марксом» та після проголошення суверенної України і повернення від Маркса до Сміта економічні збитки перевищили втрати за Першу і Другу світові війни.

У нас економічна політика формується по висхідній, знизу догори. Заспівувачами з пролетарів, бідняків, а то й професійних протестувальників, яким підспівує влада. Ідеально її фрагмент описав Михайло Булгаков, до речі, киянин, в образі вискочки «в люди» Поліграфа Поліграфовича Шарикова. Так за ленінським принципом формувалася структура вла-

ди, щоб державою могла управляти кожна кухарка. Ця схема прижилася і в суверенній Україні.

У них, на Заході, навпаки — за низхідною: від елітної університетської професури до інженера й робітника, агронома й фермера. Тому й професурі там завжди платять не за яскравість маніжок на мантії. Професорам економіки по праву належить частина від загальної вигоди, забезпеченої їхньою метикуватістю. Солідні західні економісти не бідують. Розжитися не зумів тільки багатодітний Карл Маркс, якого був змушений фінансово підтримувати підприємливий Фрідріх Енгельс.

Уцінка української вченості

Національна академія аграрних наук України — для Володимира Юрчишина хворобливе дітище. Створювалася вона на базі існуючого в радянські часи Південного відділення ВАСГНІЛ, і він, член-кореспондент союзної академії ще з 1975 року, входив до її складу в статусі члена-кореспондента. Її президентом обрали науковця світової величини О. О. Созінова — доктора біологічних наук, академіка ВАСГНІЛ, академіка Національної академії наук України, академіка Національної академії аграрних наук. Олексій Олексійович відкрив нові напрями розвитку загальної і молекулярної генетики, селекції й еволюції рослин і тварин. Созіновська праця «Поліформізм білків і його значення в генетиці і селекції» розширила горизонти світової науки. Свого часу вчений очолював Всесоюзний селекційно-генетичний інститут, Інститут загальної генетики АН СРСР, Інститут агроєкології і біотехнології НАНУ. Був віце-президентом ВАСГНІЛ, членом Міжнародного товариства й Американської асоціації хімії зерна,

Європейського товариства селекціонерів й Канадського товариства генетиків.

З гірким осадом Володимир Васильович Юрчишин згадує, як 1996 року звільняли від обов'язків президента академії шанованого світом генетика О. О. Созінова. Збори академіків проводила не їхня президія, а особисто прем'єр-міністр Лазаренко, якому асистував міністр Карасик. Созінова в залі не було. Повідомили: він людина похилого віку, має 65 років і нездужає. Примітивізм цих «благодійників» з'яє донині, бо Созінову недавно виповнилося 87 років, а від багатьох тих «добродіїв» і сліди змеркнули. Президента академії тоді замінив на вісім років молодший академік М. В. Зубець. Та й підрахунок голосів на тих зборах належно не вівся.

Шановний читачу, перегорнімо інтернетівську Вікіпедію. Там у біографії Михайла Васильовича Зубця зафіксовано, що він, учений-зоотехнік, після трьох років роботи в радгоспі став працювати в міністерстві, де здолав круті сходи від рядового зоотехніка до заступника міністра та віце-президента академії аграрних наук. Він значиться автором трьох книжок: «Переведення сільського господарства на передові рубежі науково-технічного прогресу», «Перетворення генофонду порід», «Напрямки економічного зростання агропромислового комплексу України» — і співавтором іще кількох.

Зрозуміло будь-кому і не дуже грамотному, утримувати задану Созіновим висоту й авторитет пошуку новацій Зубцю було непосильно. Відтоді рівень наукових досліджень понизився, база інститутів стала занепадати. Міжнародний авторитет українських аграрників підупав.

Наскільки підупав, прочитаймо із звернення міністра аграрної політики О. П. Баранівського до президента України В. А. Ющенка 2006 року. Ось кілька цитат.

Перша. «На думку переважної більшості авторитетних фахівців сільського господарства і переробної промисловості, першопричиною спаду виробництва, руйнування його матеріально-технічної бази і погіршення життя селян і харчовиків стало самоусунення аграрної науки від пошуку і обґрунтування раціональних кроків процесу реформування агропромислового комплексу. Фактично в часи докорінних економічних перетворень керівники аграрної науки не спромоглися стати в авангарді подій і загубилися у суспільному обозі.

За наявності в системі Української академії аграрних наук 339 наукових установ, підприємств і організацій з 46,5 тисячі працюючих, серед яких 77 академіків, 100 членів-кореспондентів, 394 доктори і 1973 кандидати наук, суть, напрями і темпи змін в агропромисловому комплексі визначали деякі наближені до влади безвідповідальні особи, що механічно сприймали підказки іноземних радників, більшість із яких доволі спрощено розуміла істинну обстановку в житті українського села».

Друга. «Вагомий виробничо-дослідницький потенціал Академії, а це 1,7 мільярда гривень основних фондів та 145 мільйонів гривень щорічних бюджетних асигнувань, 539 тисяч гектарів сільськогосподарських угідь, 83 тисячі голів великої рогатої худоби, в тому числі 30 тисяч корів, 51 тисяча свиней, 13 тисяч овець і 67 тисяч птиці використовується на рівні товарних господарств-середняків».

Третя. «Є вагомі підстави для такого тривожного висновку: керівництво УААН власну неспроможність трансформувати аграрну науку в концепцію ринко-

вої економіки починає завуальювати своєрідним блокуванням принципості і вимогливості високопосадовців шляхом обрання їх до складу Академії з позитивною виплатою солідних грошових сум, призначених для стимулювання творчості талановитих учених. Йдеться про академіків, яким за звання щомісяця виплачують по 2200 гривень і членів-кореспондентів — по 1500 гривень. За радянських часів, коли агропромисловий комплекс домагався рекордних результатів, в його науковому забезпеченні діяло 17 академіків і 17 членів-кореспондентів, кандидатури яких визначалися за конкурсними принципами в галузевих інститутах».

Пропозиція міністра звучала так: «...вважаю за доцільне створити при Міністерстві аграрної політики України Національний центр аграрних досліджень. За три роки таке нововведення цілком виправдалося в Республіці Казахстан. Також до відома Національного центру слід передати нинішню науково-дослідну базу Академії і бюджетні фінансування, поставивши перед ними завдання — забезпечувати галузеві фундаментальні дослідження та спрямовувати діяльність науковців на задоволення нагальних потреб розвитку виробництва.

Українській академії аграрних наук потрібно надати статус громадської організації, яка діє за принципами добровільного об'єднання учених, аналогічно з іншими галузевими академіями».

Так раціоналізувати систему управління пропонував президенту досвідчений аграрник, кандидат економічних наук, який тонко відчував життя селян, бо протягом 12 років був

головним агрономом, головою колгоспу, начальником райсільгоспуправління. Цей лист кілька місяців хвилював уми президентського і кабмінівського чиновного люду. Там його і забалакали, а міністра замінили слухнянішим фахівцем із «прогресивнішими» поглядами.

Юрчишин на флагмані українських економістів

Флагманом українських економістів по праву вважається державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», яку два десятиліття очолює академік В. М. Геєць. Валерій Михайлович — особистість у житті й науці. Зростав у селі на Чернігівщині. Відмінник навчання вступив на механіко-математичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. За направленням 1968 року прийшов в інститут економіки на посаду інженера. Потім майже 20 років очолював відділ моделювання економічного розвитку. Захистив кандидатську і докторську дисертації. Обирався віце-президентом Національної академії наук України.

Озирнешся на промайнулi часи і події — дух перехопить! Сільський хлопчина, народжений перед кінцем війни, із зануреного у злидні дитинства випростався в ранг заступника легенди нації Бориса Євгеновича Патона, президента Національної академії наук України і президента Міжнародної асоціації академії наук.

Щоб прогнозувати розвиток економіки, треба знати стан і тенденції у всіх галузях та фахівців, які здатні забезпечувати прогрес. Не встиг академік Юрчишин вийти зі стресу від чергової наукової баталії, як отримав запрошення від акаде-

міка Гейця. Після короткої бесіди Валерій Михайлович сказав: «Ми будемо вдячні, якщо ви прийдете до нас на посаду головного наукового співробітника відділу економіки і політики аграрних перетворень». А з часом із приємністю згадував: «...він легко з очікуваною від нього віддачею вписався у колектив відділу».

А запросив тому, що цінував його компетентність і принциповість. Прочитуймо ще В. М. Гейця: «...на загальних зборах Національної академії аграрних наук В. Юрчишин відкрито, у присутності іменитих посадовців найвищих владних органів, відстоює інтереси академії, протидіючи активним спробам і практичним діям щодо її цілеспрямованого науково-організаційного руйнування. За таку його позицію в середовищі членів академії В. В. Юрчишина називають її совістю».

На новому місці Юрчишин, пропозиції якого довгі роки ігнорувалися, вперше відчув доброзичливу атмосферу, реальну оцінку своїх напрацювань, їх актуальність для корегування суті перетворень у державі. Тому з оптимізмом занурився в колектив, згуртований порядком і справедливістю, у якому шануються знання, натхнення і завзяття. Внутрішній голос тяжко травмованої душі підказував, що на цій чистій воді до холодів плаватимуть білі лебеді, сягністі крила яких понесуть у височінь, до нащадків, вистраждані надбання.

Він відразу став одностумцем серед учених, які заперечували існуючі зміст і темпи аграрних реформ. Голосніше зазвучав авторитетний голос науки проти дроблення угідь, нищення сівозмін, розвалу матеріально-технічної бази агропромислового комплексу. З колегами бездоганної компетентності вони пропонували нарощувати потужності АПК шляхом створення умов для кооперування власників землі, сервісних компаній, переробних підприємств та всілякої

підтримки розвитку соціальної інфраструктури села. Співробітництво підносило щаблем вище його попередні напруцювання.

Ніщо не вічне під місячним сяйвом: ужинок із ниви життя

Колегіальне розуміння, повага і підтримка ділом чи порадою, взаємовиручка перегортали календарні сторінки. В інститутський кабінет крізь лютневу заметіль лагідно зазирнула весна 2015 року. Принесла ювілей: 90 років життя і безмаль 75 років трудового стажу. В глибині душі принишк спокій, бо вона звикла до відзначення ювілеїв, як і днів народження, тільки в родинному колі.

Але його чутливе ество вловлювало шелест утаємниченої метушні в колективі. Тож про всяк випадок подумки оглядався на бачене і пережите. Зринала довжелезна стежина через крутосхили з терновими чагарями, через яруги з крутосхилами, та й на рівних підйомах ніби хтось підставляв йому перепони і навіть улаштовував провалля. Комфортно став почуватися аж із наближенням до фінішу.

Вдома упорядкував архіви. Зручний притулок на полицях знайшли понад 600 наукових публікацій. Із 20 своїх монографічних праць у ряд найактуальніших поставив такі: «Економічна ефективність порід і сортів плодкових культур», «Руководитель и коллектив», «Власність у сільському господарстві», «Сучасна аграрна політика України: проблеми становлення», «Аграрна політика в Україні на зламах політичних епох: історико-соціально-економічні нариси», «Сучасні аграрні перетворення в Україні: ретроспективні нариси», «Селяни України: про себе і про них» та «Рясніе Україна цвинтарями своєї історії».

А мені, тому, хто від народження спочатку інстинктивно, а потім свідомо шукав, як поліпшити життя собі, батькам, селу і державі, хочеться згадати ще кілька: «Фактори ефективності роботи керівників і спеціалістів сільського господарства», «Управління районним агропромисловим комплексом», «Мое у нашому», «Методичні рекомендації по організації пайових відносин в сільськогосподарських підприємствах», «Власність реальна і примарна», «До питання про багатокладність сільського господарства», «Методичні рекомендації по приватизації власності колгоспів на майновій основі», «Формування системи управління агропромисловим комплексом на етапі становлення ринку», «Соціально-економічні та організаційні основи селянського (фермерського господарства)», «Приватно-орендне господарство», «Іноваційні аспекти еволюції економічної науки».

Будучи в Москві, пишався земляком, тоді членом-кореспондентом ВАСГНІЛ Володимиром Юрчишином, знання якого виявились корисними і високо оцінювались навіть у Всесоюзному науково-дослідному інституті економіки сільського господарства. З його вагомим науковим внеском інститут видав «Методологічні основи розробки генеральної схеми управління сільським господарством», «Актуальне дослідження переведення сільського господарства на промислову основу», «Економічні проблеми продовольчої програми», «Тип економічного мислення».

У підсумку діяльності академіка Юрчишина варто сказати, що більшість його пошуків стосувалася проблем, які до нього не досліджувалися і не висвітлювалися в науковій літературі. Він — новатор, першопроходець. За наступальною термінологією, витончений пошуковець розвідувального економічного штабу.

Кесарю — кесареве!

Щоранку в тепер уже рідний Інститут економіки академік ходив, як на свято. Зі щирим тремтінням у голосі Володимир Васильович згадує: 90-річний ювілей застав за робочим столом державної установи України, з душею, налаштованою на будень. Звично, як і всі попередні 75 років, удосвіта вирушив трудитися. Переступивши поріг інституту, просто зніяковів. Відчув ще ніколи не знану шану навіть малознайомих людей.

Коли ж запросили до актовій зали, заповненої економічним активом, де виголосили багато щирих вітань із різних куточків України, усвідомив: колектив інституту сприймає цю його особисту дату як пам'ятну подію у науковому житті. Де ж знайти тих слів для найщирішої подяки Валеріїв Михайловичу Гейцю, колегам, які до цього ювілею готувалися і непомітно для нього видали книжку «Селянський син: дух і справа академіка Володимира Юрчишина», у якій 46 відомих учених із вдячністю оцінили його довголітню працю, наукову безкомпромісність, титанічне подвижництво на благо Вітчизни, створення самобутньої школи агровиробництва, в якій культивувалась товариська згуртованість і взаємодопомога у пошуках нових підходів до розвитку аграрної науки. Такий подих сонячного людського тепла у березнево-му Києві додав академіку здоров'я, творчої сили і душевного натхнення.

Тому і ранковий дзвінок квартирному телефону Володимиру Васильовичу почувся якимось піднесено лагідним. Станіслав Миколайович Ніколаєнко, ректор Національного університету біотехнологій і природокористування — так тепер зветься його найдорожче життєве творіння — Українська сільгоспакадемія, щиро вітаючи, уклінно запросив разом із дружиною Катериною Дмитрівною прибути до нього. Пообі-

цяв прислати службове авто. Чомусь пам'ять повернула гіркий спогад із далекого 1976 року, коли залишав ректорський кабінет. Відтоді там не бував: не несли ноги.

Але минуле... минуло. Тепер усе інше: держава, порядки, люди, професура, студенти. Скрізь і всі його сердечно вітають із визначним ювілеєм. Сказати тільки — у 90 років ходить на роботу і на повну силу працює! Тож зібрався з думками і не без хвилювання приїхав з дружиною до ректорського корпусу. З машини вийшли в людське море, у протягнуті звідусіль квіти, в мелодії духового й інструментального оркестрів, у шанобливій обійми ректора і його заступників. В університетському фойє в очі потрапив стенд із життєписом і науковими доробками академіка. Актівий зал переповнений бажаючими бути причетними до неординарної події. На зібранні щирих теплих слів поваги і вдячності почув стільки, що на зворотному шляху додому безнезвий день йому видався завдовжки в життя, тільки приязнішим і світлішим.

Від ректора він почув, що той чорний у його житті період затьмарив часи навчання і багатьом студентам. Станіслав Ніколаєнко, уродженець степової Кіровоградщини, закінчував факультет механізації сільського господарства 1978 року. Розправа над ініціативним молодим ректором глибоко вразила його товаришів, третьокурсників із усталеним світоглядом. Із дипломом інженера-механіка він отримав повчальний життєвий приклад прямостійкості і наукової послідовності Юрчишина і з огляду на пережите не тільки ректором, а і студентством енергійно, ґрунтовно готувався до лекцій як викладач радгоспу-технікуму, не втрачав сміливості, згодився очолювати профтехучилище, а далі — організаційний відділ Херсонського обкому компартії. Був першим секретарем Нижньосірогозького райкому партії, головою районної ради, заступником начальника обласного управління освіти.

З 1991 року став одним із організаторів Соціалістичної партії України, обирався секретарем її політради, народним депутатом чотирьох скликань Верховної Ради України, головою парламентського комітету з питань науки і освіти, очолював Міністерство освіти і науки. На крутих і тернистих життєвих шляхах Станіслав Миколайович сформувався самобутнім інженером-педагогом. У вишах пройшов ступені викладача, доцента, професора, доктора педагогічних наук. Він розробник і автор законів про обов'язкову середню освіту, розвиток профтехосвіти і вищої школи, захисту вчителя, науковця і студента.

З призначенням ректором університету вважав справою честі повернути в альма-матер світле ім'я академіка Володимира Васильовича Юрчишина. І зробив це з притаманною йому вихованістю і гідністю. Так інженер і педагог, окрилений своїм учителем, людина достойна і чуйна повернув визнання і вдячність несправедливо принижений і скривджений людині, одній із найкращих серед нас.

Напоумлення з притчі

Перше. На прикладі долі академіка Юрчишина читач у змозі зробити висновок про баланс добра і зла в природі й безапеляційно стверджувати: талант — рідня кришталю, не темніє навіть під мазким дьогтем.

Так повелося, що знаючі і тямущі люди, з яких де-факто складається істинний авангард нації, в суспільстві недооцінюються і зневажаються. Чому б їх не гуртувати в громадському Єднанні, назвемо умовно — «Надія України». Починати логічно із переможців олімпіад, творчих і наукових конкурсів, оглядів наукових досліджень і винахідництва. До перемож-

ців, які мають оригінальне мислення і здатність до експериментування в усіх галузях науки, знань і мистецтва, слід долучати відмінників шкіл, училищ, коледжів, інститутів, академій, університетів. Адже вміння бездоганно навчатися свідчить про прищеплену навичку розумно, творчо і наполегливо працювати.

Статус такого Єднання має визначатися Законом України і передбачати переваги і пільги її членам при виборі професії і місця роботи. Важливо згородити їх від нашого традиційного уїдливого нагляду і примітивного адміністрування.

Геніальні слова Галілео Галілея ще від 1630 року хоч і стосувалися його суддів, але вони заслуговують конституційної статті у законах всіх народів. Ось вони:

«Призначати осіб абсолютно неосвічених у науці суддями над людьми ученими є такими новаціями, які здатні довести до загибелі і зруйнувати державу».

Галілея — фізика, математика, астронома, поета, винахідника телескопу та автора геліоцентричної будови Сонячної системи звинуватили у поширенні єретичного учення, що суперечить святому письму, та ув'язнили довічно.

Друге. Зло треба знищувати в зародку, бо його шкідливі корінці живучіші від пустоцвіту лихосійних вершків. Політичні розбійники і бездумні чиновники за десятиліття терору навколо Юрчишина проточили лазівку бездарним сірякам до складного процесу економічного прогнозування і цим знепліднили крихку сферу наукового пошуку.

Перехід агропромислового комплексу України з планового до ринкового господарювання проводився з мінімальною участю авторитетів провідного навчального закладу. Серед 12 аграрних міністрів, які змінилися за перші 15 років становлення державних органів, не було жодного випускника сіль-

госпакадемії, за винятком покійного М. В. Зубця, який обіймав цю посаду міністра лише чотири місяці.

Тільки характер у нас як іванко-киванець, як поплавок, положення якого визначає грузило. Отримавши суверенний статус, українська демократична верхівка шанобливу позу не розігнула, а наперекір промосковським комуністам у згорбленій покорі повернулася на Захід. Звідти, як колись із московського комітету партійного контролю, прислали до нас радників-помічників, попиту на послуги яких у них удома, як правило, не було.

Саме такі делегати євросоюзівців й американців стали авторитетними наставниками українських економістів-реформаторів, які здобули документи про ученість, але не мали жодної навички ні соціалістичного господарювання, ні прибуткового бізнесування. Іноземці старанно руйнували те чуже, що могло пригальмовувати конкурентноздатність їхніх товарів. Українські реформатори на совість ламали своє, вітчизняне, побоюючись зауважень за уповільнення ходи до Європи.

На шановану мною Чехію, де я колись жив і працював, ніхто й оком не кинув. Хоча там, як і в Україні, від'єднувалися від сусідньої держави, Словаччини, і повертали від соціалістичних до ринкових методів життя. Не все і там вдалося поліпшити зі вступом до Євросоюзу. Але варто визнати, що чеські реформатори не корилися сліпо іноземцям, не трощили соціалістичні надбання, а на власний розсуд удосконалювали форми, структуру і базу виробництва. Суть змін в основному звелася до перетворення єдиних сільськогосподарських кооперативів (основна виробнича одиниця з середньою площею угідь до 2000 гектарів) на кооперативи землевласників.

Статистика свідчить, що за 1900–2015 роки в Чехії валове виробництво сільськогосподарської продукції зросло на 82%.

А в Україні знизилося на 12%, у тому числі тваринницької продукції — аж на 46%. Середня пенсія літнього члена чеського кооперативу в перерахунку на українську валюту становить 12 000 гривень — разів у 10 більше від пенсії українського селянина. А все тому, що в Чехії це результат застосування знань і уміння співвітчизників. У нас — наслідки бездумної покори політичних пристосуванців.

І на завершення пасажу питання ребром: а чи не лягли українці на охайний операційний стіл до хірурга в халаті з блискучими позументами, який уперше взяв до рук скальпель?

Третє. Так наші безпорадні горе-реформатори розм'якли руку простягли чужому поводитеві. Гадали, виведе в Європу. До тям стали приходити з наближенням до тропічних джунглів, побачивши, що в селян не стає землі, роботи і свята урожаю. На їхніх полях порастає менеджер, часто заїжджий, з ласки якого їм у мішок відсипається скромна плата за оренду паю.

Насторожує те, що вже понад мільйон українських гектарів нібито з добрими намірами обгосподарюється іноземцями. Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Євросоюз шалено вимагають від влади відкрити ринок землі. Вони заздалегідь позичили нам 2,4 мільярда доларів на її паювання і кадастрове нумерування, щоб місцевий селянин мав аналогічні європейському юридичні документи. Тепер у нього є земля і справні папери, тільки катма грошей. А грошенята йому, старенькому, не завадять. Допоможе дітям-онукам, що буцімто бізнесують у місті, тягнуться до омріяного середнього класу.

У пам'яті чомусь зринають книжки літературних класиків про переселення європейців в Америку, де проживали племена апачі, айова, ірокези, пуєбло, сіу й інші. Спочатку білі

вважали індіанців дикунами, спосіб життя яких не мав для них жодної цінності. В аборигенів відбирали землі, а їх відтісняли на захід від ріки Міссісіпі. Верховний суд США 1825 року сформулював «доктрину відкриття», згідно з якою землі індіанців передавалися державі, а корінні жителі могли на ній жити без права власності. Президент Сполучених Штатів Америки Авраам Лінкольн 1862 року підписав закон про скасування рабства, а через три роки загинув від руки терориста. Так 16-й президент став першим застреленим очільником США. За переписом 2010 року в США проживало понад п'ять мільйонів індіанців, або 1,6 % від загальної кількості населення.

Село, у неповторній природі і невтомній праці якого плекалася українська душа, тепліла надія і мужнів патріотизм, реформатори підштовхнули до небуття. Свідомо чи внаслідок некомпетентності гадати не будемо. Але чомусь під схвальним супроводом влади, з присвоєнням головним реформаторам почесних звань Героїв України.

Міжнародний авторитет нації визначається її внеском у розвиток світової цивілізації. Мені давно хочеться ознайомитися зі складеним кимось мудрим з ООН списками сотень по п'ять особистостей від України, Франції, Великої Британії, за інтелектом яких світ судить про нас і про них. Упевнений, що прізвище опального Юрчишина стояло б там на почесному місці.

Академік Юрчишин відступив у вічність 13 серпня 2017 року. З наближенням земного фінішу часто повторював життєві настанови.

Перша. Бережіть національний розум, який починає проявлятися у навчанні. Відмінники — помазаники Господні, метикуваті, з нахилом творити, працелюби, наділе-

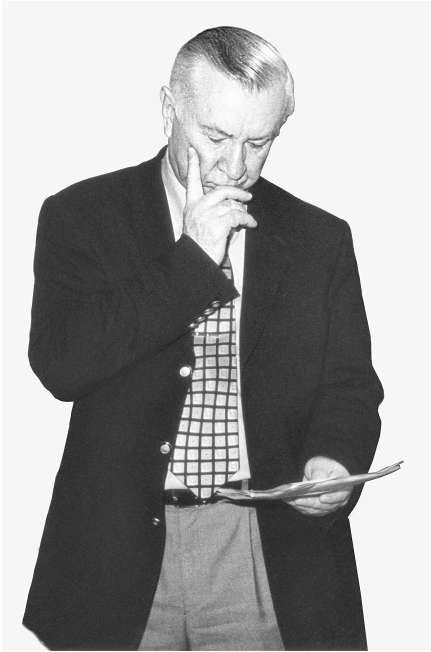
ні чіпкою пам'яттю. Із таких формується еліта суспільства. Як правило, вона за мірилами своєї ментальності оцінює й облагороджує оточення. Тільки люди не завжди відповідають їй взаємністю. У діалектичній сутичці і єдності суперечностей слабшою стороною завжди є еліта. У чистих, світлих душ надто тонка захисна оболонка. Та й кількість їх мізерна. Тому в сірих буднях життя гору над елітою легко бере чисельна товстошкіра і цинічна більшість.

Не зміряти моральних й економічних втрат суспільства, у якому трієчник-незнайко помикає умільцем-відмінником! Успішний і щасливий той народ, якому шлях до незвіданих вершин прокладає національний розум. Тому, вклоняючись, скажімо, японцям, швейцарцям чи ізраїльтянам, буде не зайвим і знімати перед ними капелюха.

Друга. Правда — непереможна. За неї треба боротися завжди, до останнього подиху.

Третя. Чесні й уміл! Знайте, що священним вогнем своїх сердець ви освітлюєте думки і відкриваєте шлях уперед своїм сучасникам.

Київ, березень — серпень 2017 року

Про автора

Кириченко Борис Йосипович народився 26 червня 1938 року в селі Вільшана Городищенського району Черкаської області. 1955-го закінчив Корсунь-Шевченківську середню школу № 1, а 1960-го — Український інститут інженерів водного господарства. За фахом інженер-гідротехнік, кандидат економічних наук, доктор філософії, професор, член Національної спілки письменників України і Національної спілки журналістів України.

Майже десять років працював майстром, виконробом, начальником будівельно-монтажного управління в системі меліорації і водного господарства на Прикарпатті і Буковині. Потім — інструктором, заступником завідувача сільгоспвідділом ЦК Компартії України, радником Посольства СРСР у Чехословаччині, інспектором ЦК, першим заступником завідувача аграрним відділом ЦК Компартії України, завідувачем сектором у ЦК КПРС, начальником Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків Мінсільгоспроду СРСР.

З Москви до Києва на аналогічну посаду в Міністерство сільського господарства і продовольства України повернувся 1991 року. Потім був консультантом Президента України, радником, першим заступником керівника апарату, першим по-

мічником Голови Верховної Ради України. Після оксамитового перевороту у Верховні Раді перейшов на журналістську роботу в газету «Сільські вісті».

Автор книг «Присмерк у полудень», «Одіссея Бабілюка», «Рани Батьківщини», «Неспішні роздуми», «За честь, за славу, за народ», «Пелюстка роси», «Примарний досвіток», «Віти яблуневі», «Конспект для онуків», «Післязавтра почалося позавчора», «Планида і Зоря Плютинського» «Прогноз назавжди. За прикметами Надросся», «Корсунь-Шевченківський — Корсунь-Сошенківський», «Земний автограф Палажченка» та багатьох газетних і журнальних публікацій.

Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, двома медалями «За трудову доблесть», французьким орденом «За заслуги в сільському господарстві», чехословацькою «Медаллю Климента Готвальда», Почесною Грамотою Президії Верховної Ради РРСФР.

Зміст

Притча академіка Юрчишина	4
Війна: трудовий фронтовик	8
Здрастуй, технікуме, повернувся я один	13
Уманський сільськогосподарський інститут: сталінський стипендіат	14
Перші ділові кроки	17
Київ: на крутих сходах Української сільськогосподарської академії	19
На вершині кар'єри: затишок і протяги	23
У райський сад розбійники жбурнули каміння	24
Миротворець — страхопудний заєць із нагайкою	28
Лиховісна хмара Комітету партійного контролю при ЦК КПРС	30
Київський плацдарм Московського КПК	34
Михайло Сагач — талановитий пройдоха	41
Затишшя на лінії конфронтації. Спроба оговтатися	49
Так що ж і чому вертілося навколо Української сільськогосподарської академії?	51
Кульмінація: гра на шахівниці... картами в дурня	58
Ох, ви, там... нагорі! Дивіться в корінь	66
Передсмертний самовирок Секретаріату ЦК Компартії України	66
Принциповість Колегії Вищої атестаційної комісії СРСР	72
По слизькому юзом	76
Минуле не спогад, а борозна життя.	79
Підранок Юрчишин.	80
Милосердна рука Ботвина	85
Рветься на тонкому	87
Економічний Афон	91
Уцінка української вченості	93
Юрчишин на флагмані українських економістів.	97
Ніщо не вічне під місячним сяйвом: ужинок із ниви життя.	99
Кесарю — кесарево!	101
Напоумлення з притчі.	103
Про автора	109

Літературно-публіцистичне видання

Кириченко Борис Йосипович
Притча академіка
Юрчишина

Літературне редагування — Галина Кириченко
Коректура — Марина Тішкова
Обкладинка, реставрація і ретуш фото — Світлана Урбанська
Дизайн і верстка — Анатолій Кізлов

Фото з архіву родини Юрчишиних

На 4-й сторінці обкладинки — фрагмент картини
Миколи Сергєєва (1855–1919) «Яблуні в цвіту». 1895 р.

Видавець ПП «Фірма “Гранмна”»
Свідоцтво про внесення в реєстр видавців
і виготовників видавничої продукції
серія ДК № 4135 від 11.08.2011 р.

Підписано до друку 08.09.2017 р.

Формат 60x84_{1/16}.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Друк. арк. 7. Ум. друк. арк. 6,51.

Наклад 600 прим. Замовлення №

Віддруковано в друкарні ПП «Фірма “Гранмна”»
03151, м. Київ, Повітрофлотський просп., 94-а
Тел./факс: 206-46-20
E-mail: granmna_print@ukr.net